

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาแนวทางการจัดการด้านจริยธรรมทางธุรกิจที่ดีสำหรับวัดในพระพุทธศาสนา ในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้ได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Semi-In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ปฏิบัติหน้าที่เจ้าอาวาสหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่แทนอันเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภายในวัด จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 12 รูป โดยแบ่งเป็น วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น 4 รูป วัดพัฒนาตัวอย่าง 4 รูป และอุทยานการศึกษาในวัด 4 รูป พร้อมทั้งมีการบันทึกเสียงสนทนา ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

- 4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 4.2 ผลการวิเคราะห์การจัดการด้านจริยธรรมทางธุรกิจที่ดีสำหรับวัดในพระพุทธศาสนา
- 4.3 ผลการวิเคราะห์หลักความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ และหลักการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
- 4.4 ผลการวิเคราะห์เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการด้านจริยธรรมทางธุรกิจที่ดีสำหรับวัดในพระพุทธศาสนา

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยได้ทำการแบ่งวัดที่มีความโดดเด่นต่างกัน จากผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ปฏิบัติหน้าที่เจ้าอาวาสหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่แทนอันเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภายในวัด จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 12 ท่าน โดยแบ่งเป็น วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น 4 ท่าน จากทั้งหมด 16 วัด วัดพัฒนาตัวอย่าง 4 ท่าน จากทั้งหมด 21 วัด อุทยานการศึกษาในวัด 4 ท่าน จากทั้งหมด 7 วัด ทั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการกำหนดขนาดของผู้ให้ข้อมูลหลักตามวิธีของ Boddy (2016) ซึ่งระบุว่า การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ในการวิจัยเชิงคุณภาพที่จะได้ข้อมูลที่อิ่มตัว ควรมีขนาดตัวอย่าง 12 คน และทำการสุ่มเลือกโดยวิธีเจาะจง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกสำคัญคือเป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่อันเกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบในการบริหารจัดการภายในวัดมาอย่างน้อย 3 ปี โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของวัดที่ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูลดังนี้

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ลำดับ	วัด	นิกาย	ตำบล	อำเภอ	ปีที่ได้รับการคัดเลือก	หมายเหตุ
1	คำไฮใหญ่	มหานิกาย	คำไฮใหญ่	ดอนมดแดง	2541	วัดอุทยานการศึกษา
2	ป่าวิเวก	มหานิกาย	ม่วงสามสิบ	ม่วงสามสิบ	2558	วัดอุทยานการศึกษา
3	หนองสองห้อง	มหานิกาย	ยางโยภาพ	ม่วงสามสิบ	2560	วัดอุทยานการศึกษา
4	วารีดุตม (ธ)	ธรรมยุต	สีวิเชียร	น้ำยืน	2563	วัดอุทยานการศึกษา
5	แจ้จ้ง	มหานิกาย	ในเมือง	เมือง	2513-2517	วัดพัฒนาตัวอย่าง
6	ปทุมมาลัย	มหานิกาย	ในเมือง	เมือง	2535	วัดพัฒนาตัวอย่าง
7	ยางน้อย	มหานิกาย	ก่อเอ้	เซียงโน	2543	วัดพัฒนาตัวอย่าง
8	หนองขุ่น	มหานิกาย	ยางโยภาพ	ม่วงสามสิบ	2558	วัดพัฒนาตัวอย่าง
9	สุปฏิหาราม วรวิหาร (ธ)	ธรรมยุต	ในเมือง	เมือง	2516-2517	วัดพัฒนาตัวอย่างที่มี ผลงานดีเด่น
10	ใต้พระเจ้า ใหญ่องค์ตื้อ (ธ)	ธรรมยุต	ในเมือง	เมือง	2548	วัดพัฒนาตัวอย่างที่มี ผลงานดีเด่น
11	เลียบ (ธ)	ธรรมยุต	ในเมือง	เมือง	2560	วัดพัฒนาตัวอย่างที่มี ผลงานดีเด่น
12	แสงเกษม	มหานิกาย	เมืองเดช	เดชอุดม	2558	วัดพัฒนาตัวอย่างที่มี ผลงานดีเด่น

4.1.1 วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น

วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น จะประกอบไปด้วยวัดต่าง ๆ 4 วัด ประกอบด้วย

4.1.1.1 วัดใต้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี มีจำนวนพระภิกษุ สามเณร ภายในวัดทั้งหมดโดยแยกเป็น พระภิกษุ 9 รูป สามเณร 10 รูป วัดใต้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ มีสภาพเป็นวัดแห่งการท่องเที่ยว ภายในวัดใต้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ มีพระประธานที่ประดิษฐานภายในอุโบสถ ภายในวัดเต็มไปด้วยความสวยงามของพุทธศิลป์จำนวนมาก ทั้งพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เช่น พระปางห้ามสมุทร 4 องค์ พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ภาพเขียนพุทธประวัติภายในพระอุโบสถ โดยเฉพาะพระศักดิ์สิทธิ์คู่ตัวอย่างพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อเป็นพระพุทธรูปเนื้อทองสำริด ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 51 นิ้ว สูง 82 นิ้ว โดยได้รับการยกย่องว่าเป็นพระพุทธรูปที่งดงามในประเทศไทย และภาคอีสาน วัดใต้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อมีแนวทางการส่งเสริมศักยภาพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ซึ่งมีแนวคิดหลักในการจัดการมี 2 ประการ คือ 1) การให้บริการและอำนวยความสะดวก ตลอดจนให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว 2) การรักษาไว้ซึ่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ให้มากขึ้น

4.1.1.2 วัดเลียบ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีจำนวนพระภิกษุ สามเณร ภายในวัดทั้งหมด จำนวน 6 รูป วัดเลียบ เป็นวัดหนึ่งที่มีความสำคัญ เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ 2 รูป ที่เป็นต้นธารแห่งสายพระกัมมัญฐาน คือ หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล และหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต กล่าวคือ เมื่อหลวงปู่มั่นได้อุปสมบทแล้ว จึงมาศึกษาวิปัสสนาธุระกับหลวงปู่เสาร์ที่วัดแห่งนี้ สถานที่สำคัญที่น่าสนใจภายในวัดเลียบ เริ่มจากอุโบสถที่ประดิษฐาน "พระพุทธรูปองค์เมือง" พระประธานที่ หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล ได้ปั้นไว้ ด้านข้างพระอุโบสถเป็นเจดีย์วิหารอนุสรณ์สถานหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล ภายในประดิษฐานรูปเหมือนหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล หล่อด้วยสำริด อัฐธาตุหลวงปู่เสาร์ และยังเป็น ที่เก็บข้าวของเครื่องใช้ของหลวงปู่เสาร์ด้วย ข้าง ๆ กันเป็นเจดีย์วิหารอนุสรณ์สถาน หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ภายในประดิษฐานรูปเหมือนหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต หล่อด้วยสำริด และอัฐธาตุหลวงปู่มั่น เพื่อให้ พุทธศาสนิกชนได้กราบไหว้ และระลึกถึงธรรมะที่ท่านสั่งสอน

4.1.1.3 วัดสุปัญญารามวรวิหาร อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี มีจำนวนพระภิกษุ สามเณรภายในวัดทั้งหมด จำนวน 10 รูป วัดสุปัญญารามวรวิหาร เป็นวัดพระอารามหลวงชั้นตรี และเป็นวัดแรกของคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายที่ตั้งขึ้นในจังหวัดอุบลราชธานีและภาคอีสาน ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูล ภายในวัดมีอุโบสถที่เป็นงานสถาปัตยกรรมร่วมระหว่างศิลปะไทย ญวน และฝรั่งเศส เป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปปางปฐมเทศนา พระนาคปรกศิลาทราย พระพุทธรูปสี่องค์จำลอง และพระแก้วขาวเพชรน้ำค้าง หนึ่งในพระแก้วสำคัญของจังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนั้นแล้วภายในวัดยังได้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ของวัดสุปัญญารามวรวิหารขึ้นเพื่อจัดเก็บ และแสดงสิ่งของโบราณวัตถุต่าง ๆ

4.1.1.4 วัดแสงเกษม ตำบลเมืองเดช อำเภอเดชอุดม อุบลราชธานี ก่อตั้งขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2464 ที่ดงขามป้อมบนเนื้อที่ 70 ไร่เศษ มีต้นแสงเกิดรอบ ๆ บริเวณหนองน้ำ จึงตั้งนามวัดว่า "วัดแสงเกษม" วัดแสงเกษม เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองประจำอำเภอเดชอุดม มีพระภิกษุสามเณรเข้าจำพรรษา เพื่อศึกษาเล่าเรียน ทั้งคัมภีร์และวิปัสสนาธุระตลอดมา วัดแสงเกษมเป็นสำนักศาสนศึกษา เปิดสอนทั้งนักธรรมบาลี โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และเป็นสถานที่สวดธรรมสนามหลวง อีกทั้งเป็นที่พำนักของอดีตพระสังฆาธิการในระดับเจ้าคณะอำเภอ รวมทั้งสิ้น 7 รูปจนถึงปัจจุบัน

การสร้างพระพุทธรัตนมนีศรีเมืองเดช พระพุทธรัตนมนีศรีเมืองเดช ขนาดหน้าตักกว้าง 19 เมตร สูง 39 เมตร สิ่งดลใจให้เริ่มสร้างพระพุทธรัตนมนีศรีเมืองเดช มี 3 ประการ คือ

1) พระครูวิบูลธรรมธาดา เจ้าคณะอำเภอเดชอุดม ได้ไปนมัสการสังเวชนียสถาน 4 ตำบล ที่ประเทศอินเดีย ได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐาน ณ เจดีย์วัดแสงเกษม แต่ไม่ทันได้ก่อสร้าง ท่านมรณภาพเสียก่อน พระครูเกษมวิริยคุณ รองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี จึงได้ดำเนินการก่อสร้างพระพุทธรัตนมนีศรีเมืองเดช

2) นับตั้งแต่พระครูเกษมวิริยคุณ อุปสมบทในพระพุทธศาสนา มีใจรักในการเรียนพระธรรมและปฏิบัติวิปัสสนาโดยตลอด เมื่อท่านนั่งสมาธิจะปรากฏมีพระพุทธรูปเป็นนิมิตบ่อย ๆ องค์เล็กบ้างองค์ใหญ่บ้างจึงทำให้นึกขึ้นในใจว่าเดินทางถูกแล้ว ด้วยพุทธรูปนิมิตที่เกิดขึ้นนั้นมีความสวยงามมีสีสุกใสดูแจ่มแจ้ง จึงได้คิดสร้างพระพุทธรัตนมนีศรีเมืองเดชขึ้น

3) เพื่อเป็นการบูชาคุณพระพุทธศาสนา และบูรพาจารย์ พระครูเกษมวิริยคุณ พร้อมด้วยข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน พร้อมใจกันสร้างพระพุทธรัตนมนีศรีเมืองเดชขึ้น

พระพุทธรัดนมนุศรีเมืองเดช เป็นชื่อของพระพุทธรูปที่สร้างขึ้น เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย นามว่า "รัตนะ" มีปรากฏในพระสูตร ใน 7 ตำนาน 12 ตำนาน พระสงฆ์ใช้สวดต่อจากมงคลสูตร คำว่า รัตนะ ตามความหมาย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นแก้วประเสริฐกว่าใด ๆ ในไตรภพ ส่วนนามว่า "มนุ" แปลว่า ผู้รู้ และนามว่า "ศรีเมืองเดช" เพื่อเป็นความภาคภูมิใจแก่ชาวอำเภอเดชอุดม ผู้ได้ร่วมสร้างองค์พระได้สำเร็จด้วยแรงบันดาลใจดังกล่าว ดังนั้น ในวันพฤหัสบดีที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ปีชวด จึงได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ ซึ่งมีพระราชโมลี เจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิราชาวาส รองเจ้าคณะภาค 10 (ปัจจุบัน คือ พระเทพวิสุทธิโมลี รองเจ้าคณะภาค 10) เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และ ฯพณฯ สิทธิชัย ไควสุรัตน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้นเป็นประธานฝ่ายคฤหัสถ์

4.1.2 วัดพัฒนาตัวอย่าง

วัดพัฒนาตัวอย่างจะประกอบไปด้วยวัดต่าง ๆ ที่สำคัญ 4 วัด ที่ผู้วิจัยได้ลงเก็บข้อมูลเพื่อเป็นกรณีศึกษาของวัดพัฒนาตัวอย่าง ประกอบด้วย

4.1.2.1 วัดแจ้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีจำนวนพระภิกษุ สามเณร ภายในวัดทั้งหมด จำนวน 6 รูป วัดแจ้ง เป็นวัดที่เจ้าราชบุตร (หนูคำ) ผู้ปกครองเมืองอุบลราชธานีสร้างขึ้น ภายในวัดมีสิมเก่า งานสถาปัตยกรรมท้องถิ่นอีสานที่ได้รับยกย่องว่ามีรูปทรงสวยงาม งานจำหลักไม้ที่มีฝีมือแบบพื้นบ้านอีสานโดยแท้ และลักษณะเด่นของสิม คือ คันทวยนาคและหางหงส์ที่มีความอ่อนช้อย และงดงาม โดยทำเป็นรูปหัวนาคมีหงอนประดับปลายเป็นกนกเปลว สิมวัดแจ้งได้รับการยกย่องให้เป็นโบราณสถานที่มีการอนุรักษ์ได้ยอดเยี่ยมและรับเกียรติบัตรในงานนิทรรศการ “สถาปนิก 30” จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

4.1.2.2 วัดยางน้อย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี มีจำนวนพระภิกษุ สามเณร ภายในวัดทั้งหมด จำนวน 8 รูป วัดยางน้อย มีการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณี 12 เดือน จัดฐานเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาวัฒนธรรม ฟ้อนรำมอญเซิ้งในหมู่บ้าน เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รณรงค์การทำบุญให้เป็นบุญประเพณีปลอดเหล้า งานศพปลอดเหล้า งดเหล้าเข้าพรรษา โดยการสร้างความเข้าใจ ให้การฝึกอบรมคุณธรรม นำสู่การทำประชาคมหมู่บ้าน กล่าวหาญรับป้ายสัจจะ ยกย่องผู้ลด ละ เลิก สุรา ยาเสพติด และยกย่องผู้มีคุณธรรมจริยธรรมด้านต่าง ๆ

4.1.2.3 วัดปทุมมาลัย อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี มีจำนวนพระภิกษุ สามเณร ภายในวัดทั้งหมด 14 รูป แบ่งเป็นพระภิกษุ 13 รูป สามเณร 1 รูป วัดปทุมมาลัย เป็นวัดเก่าแก่ของจังหวัดอุบลราชธานี คาดว่าสร้างมาตั้งแต่ยุคต้นของการสร้างเมืองอุบลราชธานี ราวสมัยรัชกาลที่ 5 ภายในวัดมีพระเจ้าวิเศษและพระเจ้าประเสริฐ เป็นพระคู่วัด และอุโบสถใหญ่รูปตัวที่อุโบสถวัดปทุมมาลัยหลังปัจจุบัน เป็นอุโบสถขนาดใหญ่รูปตัวที่ ขนาดกว้าง 14 เมตร ยาว 31 เมตร หลังคาทรงไทย 3 มุข มุงกระเบื้องเคลือบดินเผาากบถ้วย หน้าบันปิดกระฉากปิดทอง มีกำแพงแก้วล้อมรอบเป็นสัดส่วนสวยงามเชิดชูโบสถ์ให้สวยงามยิ่งขึ้น พื้นปูด้วยหินอ่อน มีข้อฟ้า ใบระกา หางหงส์ คันทวย และซุ้มประตูที่สวยงาม บานประตูหน้าต่างแกะสลักและลงรักปิดทอง

4.1.2.4 วัดหนองขุ่น อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี มีจำนวนพระภิกษุ สามเณร ภายในวัดทั้งหมด 219 รูป แบ่งเป็นพระภิกษุ 18 รูป สามเณร 201 รูป วัดหนองขุ่น ตั้งอยู่เลขที่ 19 หมู่ที่ 11 ถนนขยางกูร (สายอุบลฯ-อำนาจเจริญ) ตำบลยางโอยภาพ อำเภอม่วงสามสิบ

จังหวัดอุบลราชธานี 34140 เมื่อประมาณ จ.ศ.1188 (พ.ศ.1188 + 1181 พ.ศ.2369) เจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ยกทัพไปตีเมืองโคราช ให้เจ้าโย้ (เจ้าข้าหนอน) ยกมาตีเมืองอุบล เมื่อยึดเมืองอุบลได้แล้ว เจ้าโย้ได้ยกทัพเคลื่อน มาพักอยู่ ณ ทิศตะวันออกของชุมชนบ้านนาคำ ได้เกิดการสู้รบกันขึ้น ทางฝ่ายบ้านนาคำพ่ายแพ้ จึงแตกหนีกระจัดกระจายไป ข้าพเจ้า (อมร) สันนิษฐานว่า ทางพระเถระวัดนาคำ ได้พาลูกศิษย์ย้ายหนีไปด้วย พร้อมกับญาติโยมลูกหลานไปตั้งวัดอยู่ใกล้ ๆ หนองแขว (หนองน้ำ อยู่ติดถนนขยางกูร หน้าวัดหนองขุ่นปัจจุบัน) ส่วนประชาชนไปตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ ๆ หนองขุ่น พระเถระรูปนั้นนามว่า “ญาท่านสังฆะราช” เป็นผู้มีความรู้สูง เป็นที่พึ่งทางใจของลูกหลาน ได้ตั้งวัดและบ้านอยู่นานก็ปีไม่ปรากฏหลักฐานชัด ญาท่านสังฆะราช ได้ชักชวนพระเถระและญาติโยม ทำการหล่อพระพุทธรูปโลหะ (ทองผสม) ขึ้นองค์หนึ่ง และได้จารึกที่ฐานพระพุทธรูป (เป็นอักษรพื้นเมือง ตัวธรรม) ไว้ว่า “เมื่อพระพุทธรูปสร้างได้ 2525 พรรษา กับ 8 เดือน 8 วัน ตรงกับ วันแรม 9 ค่ำ เดือนเจียง ปีมะเมีย ได้ร่วมกันหล่อพระพุทธรูปไว้กับพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง 1 ฟุต สูง 2 ฟุต 5 นิ้ว หนักได้ 21 กิโลกรัม (หมื่นเก้าซัง)” จึงเป็นหลักฐานชั้นสำคัญให้เราได้รู้จักความเป็นมาพอได้บ้าง หลวงพ่อท่านพระครูธรรมวิจิตร วัดหนองหลัก ได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า ตามที่ได้ยินได้ฟังครูบาอาจารย์เล่าสืบต่อกันมา ประมาณ พ.ศ.2353 ญาท่านสังฆะราชเป็นผู้นำในการสร้างวัดขึ้นมาจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2425 จึงได้ทำพิธีเททองหล่อพระพุทธรูปไว้ที่วัดหนองขุ่น คีตระยะเวลายาวนาน 72 ปี ญาท่านสังฆะราชได้นำลูกหลานสร้างเสนาสนะขึ้นในวัด การศึกษาด้านปริยัติธรรม ได้มีการจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ.2500 ปรากฏมีความเจริญก้าวหน้าเป็นลำดับมา มีพระเถระไม่ต่ำกว่าปีละ 50-60 รูป

4.1.3 อุทยานการศึกษาในวัด

อุทยานการศึกษาในวัดจะประกอบไปด้วยวัดต่าง ๆ ที่สำคัญ 4 วัด ที่ผู้วิจัยได้ลงเก็บข้อมูลเพื่อเป็นกรณีศึกษาของอุทยานการศึกษาในวัด ประกอบด้วย

4.1.3.1 วัดป่าวิเวกธรรมชาน์ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี มีจำนวนพระภิกษุสามเณร ภายในวัดทั้งหมด จำนวน 5 รูป วัดป่าวิเวกธรรมชาน์ เป็นวัดสาขาที่ 7 ของวัดหนองป่าพง มีพระมงคลกิตติธาดาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนที่มีความเงียบสงบเหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐาน วัดป่าวิเวกธรรมชาน์ ตามที่มีการบันทึกไว้ เป็นวัดในสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2529 วัดนี้ได้สร้างขึ้นเนื่องจากชาวอำเภอม่วงสามสิบได้ยึดถือคติศรัทธาในการประพฤติปฏิบัติธรรมและจริยธรรมอันงดงามของ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) วัดหนองป่าพง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี จึงพากันไปนมัสการฟังธรรม รักษาศีลภาวนาอยู่เป็นประจำ และเห็นประโยชน์ของการปฏิบัติธรรม หลายปีต่อมาจึงพากันจัดหาพื้นที่สำหรับตั้งสำนักปฏิบัติขึ้นอันจะเป็นประโยชน์ต่อลูกหลานต่อไป

4.1.3.2 วัดหนองสองห้อง อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี มีจำนวนพระภิกษุสามเณร ภายในวัดทั้งหมดจำนวน 9 รูป แบ่งเป็นพระภิกษุ 6 รูป สามเณร 3 รูป วัดหนองสองห้องตั้งอยู่ที่หมู่บ้านหนองสองห้อง หมู่ที่ 5 ตำบลยางโยภาพ อำเภอม่วงสามสิบ จ.อุบลราชธานี ตั้งเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2376 ได้รับวิสุงคามสีมา ในปี พ.ศ. 2470 เดิมชื่อ “วัดบ้านหนองสอง” มีเนื้อที่ 4 ไร่ 3 งาน 4 ตารางวา เป็นวัดเกิดของ ท่านพ่อลี ธมฺมธโร อดีตเจ้าอาวาสวัดโศกการาม ตำบลท่ายบ้านอำเภอบ้านน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ ปัจจุบันอยู่ในเขตของหมู่ที่ 10 ตำบลยางโยภาพ เพราะหมู่บ้าน

หนองสองห้อง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้าน ตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2482 ต่อมาโรงเรียนได้ย้ายออกไปตั้งอยู่ข้างวัดทางทิศใต้ในปี พ.ศ. 2489 มีพระครูวิบูลปัญญานุรักษ์ (ไพบูลย์ ปิยธมฺโม) เจ้าคณะตำบลยางโอยภาพ เขต 1 เป็นเจ้าอาวาสวัดในปัจจุบัน วัดหนองสองห้องมีการพัฒนามาตามลำดับตามแรงศรัทธาของชาวบ้านในชุมชนและจากผู้มีจิตศรัทธาทางภายนอก ในการบูรณปฏิสังขรณ์ทั้งเสนาสนะและสถานที่ในปัจจุบัน มีการจัดลานวัดเป็นพื้นที่คอนกรีตปลูกต้นไม้ร่มรื่นและสะอาดเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

4.1.3.3 วัดวาริอุดม อำเภอสำราญ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวนพระภิกษุ สามเณร ภายในวัดทั้งหมด จำนวน 18 รูป แบ่งเป็นพระภิกษุ 6 รูป สามเณร 12 รูป วัดวาริอุดม ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2512 บนที่ป่าริมห้วยโงง โดยมีพระครูพุทธนิสารสุนทร (เคน นนฺโทโก) เจ้าอาวาสวัดเมืองเดช เจ้าคณะอำเภอเดชอุดม (ธ) ในขณะนั้น ได้ออกเดินธุดงค์มาปักกลดเพื่อปฏิบัติกรรมฐาน จนเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของญาติโยม จึงได้ร่วมกันถวายที่ดินเพื่อสร้างวัดขึ้น และได้ตั้งชื่อวัดว่า วัดราษฎร์ประชาสรรค์ โดยมีหลวงพ่อพระครูพุทธนิสารสุนทรเป็นประธานในการก่อสร้างวัด จนมีเสนาสนะพอเป็นที่พำนักของพระภิกษุ สามเณรได้ ท่านจึงได้พาศิษย์ของท่านมาอยู่คือ พระชัย อนาวาโร (พระครูวิชัยธรรมานันท์) มาอยู่จำพรรษา จนมาถึงปี พ.ศ. 2525 จึงได้ขออนุญาตตั้งวัดจากทางราชการ และได้เปลี่ยนชื่อวัดเป็น วัดวาริอุดม ตามชื่อของหมู่บ้าน โดยมีพระครูวิชัยธรรมานันท์ เป็นเจ้าอาวาสรูปแรกจนถึงปัจจุบัน วัดวาริอุดม ได้จัดให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมให้กับพระภิกษุ สามเณร และเปิดสอนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้กับเยาวชนในท้องถิ่นด้วย เกียรติประวัติและผลงาน (1) ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะอำเภอ ชั้นพิเศษ (2) ได้รับพระราชทานรางวัลเสมาธรรมจักร สาขาการส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ (3) รางวัลชุมชนคุณธรรมต้นแบบระดับจังหวัดอุบลราชธานี และ (4) อุทยานการศึกษาวัดที่จัดการศึกษาดีเด่น

4.1.3.4 วัดคำไฮใหญ่ ตำบลคำไฮใหญ่ อำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี มีจำนวนพระภิกษุ สามเณร ภายในวัดทั้งหมด จำนวน 7 รูป แบ่งเป็นพระภิกษุ 5 รูป สามเณร 2 รูป วัดคำไฮใหญ่ ตั้งอยู่ที่บ้านคำไฮใหญ่ หมู่ที่ 1 ตำบลคำไฮใหญ่ กิ่งอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัด มีเนื้อที่ 20 ไร่ 2 งาน อาณาเขตทิศเหนือจดทุ่งนา ทิศใต้จดถนนทิศตะวันออกจดทุ่งนา ทิศตะวันตกจดบ้านคำไฮใหญ่ มีที่ธรณีสงฆ์จำนวน 1 แปลง เนื้อที่ 1 ไร่ อาคารเสนาสนะประกอบด้วยอุโบสถศาลาการเปรียญ กว้าง 15 เมตร ยาว 26 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2505 กุฏิสงฆ์จำนวน 5 หลัง เป็นอาคารไม้วิหารกว้าง 5 เมตร ยาว 13 เมตรและศาลาบำเพ็ญกุศลจำนวน 1 หลัง ประวัติวัดคำไฮใหญ่ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2300 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 2310 การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม คือ รูปที่ 1 พระธรรมบาล รูปที่ 2 พระธรรมโสตา รูปที่ 3 พระปลัดปิง รูปที่ 4 พระครูโสภณสกลคุณ รูปที่ 5 เจ้าอธิการบุญจันทร์โอภาโส รูปที่ 6 พระเจริญ ปัญญาพล ตั้งแต่ พ.ศ. 2519 เป็นต้นมา การศึกษามีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมเปิดสอนเมื่อ พ.ศ. 2404

จากผลการวิเคราะห์จะเห็นได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนมาก คือ ผู้ปฏิบัติหน้าที่เจ้าอาวาสหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่แทนอันเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภายในวัด จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 12 ท่าน โดยแบ่งเป็น วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น 4 ท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกมาจากทั้งหมด 16 วัด วัดพัฒนาตัวอย่าง 4 ท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกมาจากทั้งหมด 21 วัด

และอุทยานการศึกษาในวัด 4 ท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกมาจากทั้งหมด 7 วัด โดยการคัดเลือกจากวัดที่มีความโดดเด่นเกี่ยวกับการพัฒนาและมีความโดดเด่นทางด้านการจัดการศึกษาของวัด

4.2 ผลการวิเคราะห์การจัดการด้านจริยธรรมทางธุรกิจที่ดีสำหรับวัดในพระพุทธศาสนา

การบริหารธุรกิจอย่างมีจริยธรรม มีองค์ประกอบหรือเกณฑ์ชี้วัดที่ต้องสร้างให้ชัดเจนและเป็นหลักสากลให้เป็นที่ต้องยอมรับโดยทั่วไป ผู้บริหารกับจริยธรรมทางธุรกิจ เป็นเรื่องของการเตือนสติในการประกอบอาชีพของตนว่า สิ่งใดพึงกระทำ สิ่งใดพึงละเว้น ความตื่นตัวในเรื่องจริยธรรมทางธุรกิจเกิดขึ้นในยุคที่มีการล้มลงของธุรกิจเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะการบริหารงานที่ขาดจริยธรรม และความโปร่งใสของบุคคลในองค์กร จากนั้นจึงได้มีการรณรงค์ในเรื่องดังกล่าวอย่างจริงจังต่อเนื่อง ทั้งนี้ ไม่เพียงเพราะต้องการกลไกที่จะป้องกันธุรกิจหรือองค์กร ที่ปราศจากความรับผิดชอบต่อกลุ่มผู้เกี่ยวข้องและสาธารณชน แต่ยังเป็นการจัดระบบการบริหารเพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของการประกอบกิจการที่ดีของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ที่ประเทศไทยจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยตามกระแสของโลกาภิวัตน์ แนวทางการจัดการด้านจริยธรรมทางธุรกิจที่ดีสำหรับวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษารณิวัดในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในจังหวัดอุบลราชธานี ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ปฏิบัติหน้าที่เจ้าอาวาส หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่แทนอันเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการภายในวัด จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 12 รูป 12 วัด โดยแบ่งเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น 4 วัด วัดพัฒนาตัวอย่าง 4 วัด และอุทยานการศึกษาในวัด 4 วัด ทั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการกำหนดขนาดของผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 12 รูป และทำการสุ่มเลือกโดยวิธีเจาะจง โดยเกณฑ์ในการคัดเลือกสำคัญ คือ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่อันเกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการด้านจริยธรรมทางธุรกิจที่ดีสำหรับวัดตามรายละเอียดที่ผู้วิจัยนำมาแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.2.1 หลักคุณธรรมในการบริหารจัดการเกี่ยวกับวัด

หลักคุณธรรม หมายถึง หลักความประพฤติ แนวทาง แบบแผน หรือหลักการที่ว่าด้วยความดีงามซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักการของศาสนา หรือสิ่งที่คนในสังคมยอมรับว่าเป็นความดี ความถูกต้อง เป็นต้นว่า หลักของศีล สมาธิ หลักของการยึดประโยชน์ส่วนรวม หรือหลักของการพัฒนาประเทศ ฯลฯ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข การปลูกฝังจริยธรรมจึงเปรียบเสมือนการพัฒนาคุณภาพจิตที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของมนุษย์ในสังคม แนวทางการจัดการด้านจริยธรรมทางธุรกิจที่ดีสำหรับวัดนั้น ในยุคปัจจุบัน วัดและคณะสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานีพยายามทำให้เกิดการมีส่วนร่วม (Participation) มากขึ้น การทำงานเป็นทีม (Team work) การพัฒนาคน พัฒนางานวัดของคณะสงฆ์ ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องดำเนินการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันอย่างมีระบบ โดยผ่านกระบวนการบริหารจัดการวัดอย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจัยที่เป็นพื้นฐานเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดเป็นสิ่งที่เกื้อหนุน สนับสนุนให้งานไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์การจัดการด้านจริยธรรมทางธุรกิจที่ดีสำหรับวัดในพระพุทธศาสนาในภาพรวมได้ ดังนี้

ในการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการวัดถือว่า “คน” เป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุดที่จะขับเคลื่อนให้งานของวัดไปสู่ความสำเร็จ หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับการบริหารจัดการวัดด้านการครองคน โดยมีหลักธรรมพรหมวิหาร 4 เป็นเครื่องสนับสนุน คือ

(1) เมตตา มีความเมตตา รักใคร่ ประารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข อันหมายถึง ผู้ร่วมงาน ผู้ได้บังคับบัญชา เป็นต้น

(2) กรุณา มีความสงสาร คิดช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อเกิดความเดือดร้อนเป็นทุกข์

(3) มุทิตา มีความยินดี ชื่นชม เมื่อผู้อื่นประสบผลสำเร็จ ได้ดีมีความสุข

(4) อุเบกขา วางตนเป็นกลางให้ความเสมอภาคกับทุกคน ไม่มีอคติ 4 คือ ความลำเอียง เพราะรัก เพราะโกรธ เพราะขลาด และเพราะกลัว

ซึ่งหลักของพรหมวิหาร 4 ดังที่ได้กล่าวมานั้น ผู้บริหารวัดควรยึดถือไว้ด้วยความมั่นคง จริ่งใจ เพราะเป็นธรรมในการครองใจคน หรืออาจเปรียบได้ว่า เป็นหลักการบริหารงานโดยใช้หลักของ ทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์นำทาง ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับหลักคุณธรรมดังต่อไปนี้

“หลักคุณธรรมในการบริหารวัด คือ หลักการบริหารงานแบบบูรณาการสำหรับภิกษุ สามเณร โดยใช้หลักความรู้ันถธรรมชั้นเอกขึ้นไปสำหรับเจ้าอาวาส บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับ ศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยอาศัยวิสัยทัศน์ของเจ้า อาวาส” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

“หลักพรหมวิหารธรรม เป็นหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่นำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขได้ อีกทั้งยังยึดถือปฏิบัติสำหรับการบริหารองค์กร และการบริหารวัด พรหมวิหาร 4 ประกอบด้วยหลักธรรม 4 ข้อ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขา” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.00 น.)

“หลักธรรมที่นำมาใช้ในการบริหารวัดให้มีความเป็นเลิศ คือ พรหมวิหาร 4 เมตตา การ เห็นอกเห็นใจพระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ กรุณา คือ การช่วยเหลือทั้งทางด้านจิตใจและการ ทำงาน มุทิตา คือ รู้สึกยินดี หรือดีใจกับพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ อุเบกขา คือ การวางเฉยกับ ปัญหาที่เล็กน้อย” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 08.30 น.)

“การใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการปฏิบัติหน้าที่กับการบริหารบุคลากรเพื่อมาประยุกต์ เข้ากับการบริหารในหน้าที่ของผู้มีอำนาจ ทำให้ผู้ได้บังคับบัญชาได้รับความเป็นธรรมและความเสมอ ภาค สามารถได้รับผลงานตามงานที่ตนทำได้อย่างเต็มที่ และได้รับความดีความชอบอย่างเป็นธรรม” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“การนำหลักพระธรรมวินัยคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เช่น หลักพรหมวิหารธรรม มาใช้ ในการบริหารการจัดการงานวัด โดยควบคู่กับหลักความรู้ด้านการปกครอง การศึกษา และการเผยแผ่ เป็นหลัก” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

หลักการบริหารจัดการวัดดังกล่าว ส่วนมากยึดหลักพรหมวิหารธรรม มาบูรณาการในการ ปกครองวัด และมีกระบวนการดำเนินการเป็นไปตามระเบียบถูกต้องตามกฎหมาย โดยมีการกำหนดไว้อย่าง เคร่งครัด มีความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ ซึ่งผู้บริหารวัดจะต้องตระหนักในเรื่องนี้มาก เพราะถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องอีกประการหนึ่ง คือ หลักสังคหวัตถุ

ธรรม 4 ประการ คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับหลักการบริหารวัดดังต่อไปนี้

“หลักการบริหารจัดการที่เรียกว่าสังคหวัตถุ 4 ต้องมีทาน มีการให้แบ่งปันให้กับผู้ที่อยู่ด้วย และการใช้คำพูด ปิยวาจา การบริหารโดยใช้คำพูดในการที่จะให้กำลังใจผู้อยู่ร่วมกันโดยไม่ใช้คำพูดที่รุนแรงต่าง ๆ สามารถที่จะปกครองพระภิกษุสามเณรที่อยู่ร่วมกันได้ แล้วนึกถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับทางวัด โดยการใช้หลักอตถจริยาให้มากที่สุดไม่ว่าจะเป็นส่วนตัว ส่วนรวมหรือทางสังคม ชุมชน ในทางที่ได้ประโยชน์ร่วมกัน และใช้สมานัตตตา คือ มีการบริหารโดยใช้การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย และเป็นผู้ที่ไม่ถือตัวถือตนในการทำงาน สามารถเข้าหาได้โดยพระภิกษุสามเณรที่อยู่ด้วยเหมือนกับลูก ๆ หลาน ๆ ที่มาอยู่ร่วมกับเรา อันนี้คือ หลักของการบริหารจัดการโดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 จึงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 12.30 น.)

“หลักสังคหวัตถุธรรม เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคน และประสานหมู่คณะไว้ในความสามัคคีที่เรียกว่า หลักสังคหวัตถุธรรม การสงเคราะห์ด้วยความมีน้ำใจ มีการบริหารโดยทำให้เป็นตัวอย่างแก่หมู่คณะ แล้วสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ตัวเอง คือ มีความเสมอกันในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสามัคคีคุ้นเคยโดยไม่ยึดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหลัก ไม่ยึดถือบุคคลและสถานที่ คือ หวังเอาความถูกต้องสามัคคีเป็นหลักในการบริหารงาน และได้หวังให้เกิดผลเฉพาะตามหน้าที่ตามคำสั่งของตัวเอง คือ เอาความสามัคคีในการบริหารงานหมู่คณะ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.30 น.)

ผู้บริหารทุกองค์จะมีบทบาทในการบริหารวัด และการบริหารคณะสงฆ์ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ย่อมต้องมีวิสัยทัศน์รู้แจ้งเห็นจริง มองงานอย่างเข้าใจ เชี่ยวชาญ สามารถกำหนดขั้นตอน อธิบาย กำกับ ควบคุม ทั้งคนและงานได้อย่างสอดคล้อง และมีการพัฒนาตนเอง พัฒนางานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งมีความสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

“ในการนำหลักคุณธรรมมาใช้ในการบริหารวัดให้มีความเป็นเลิศได้จะต้องประกอบไปด้วย คุณธรรม และจริยธรรม เพราะสิ่งเหล่านี้จะประกอบไปด้วยหลักธรรม 4 ประการ ที่ประกอบไปด้วย (1) หลักการครองตน (2) หลักการครองงาน (3) หลักการครองคน (4) หลักธรรมาภิบาล เพราะ 4 หลักการถือได้ว่าเป็นหลักการบริหารที่ดีและมีคุณธรรม” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

หลักคุณธรรม เป็นหลักธรรมที่สอดคล้อง สนับสนุน เป็นพื้นฐานให้กับผู้บริหารจัดการวัด ในการจะลงมือทำการสิ่งใดให้อยู่แต่ในความถูกต้องชอบธรรม คือ

(1) สติ คือ ความระลึกได้ คิดได้ว่าอะไรดีอะไรไม่ดีก่อนทำและขณะทำ โดยไม่ประมาท เลินเล่อ ผลอดตน

(2) สัมปชัญญะ คือ ความรู้ตัวในเวลากำลังทำงาน กำลังพูด กำลังคิด มีให้ตกอยู่ใน “อภุคฺคมูล 3” คือ

(2.1) โลภะ คือ ความโลภ อยากได้ อันจะนำไปสู่ความทุจริตคอร์รัปชัน

(2.2) โทสะ คือ ความคิดประทุษร้ายผู้อื่น ความมัวเมาเข้าไปสู่ทางทำลายผู้อื่น

(2.3) โมหะ คือ ความหลง เชื่อในสิ่งที่ผิด ไม่รู้จริง ไม่มีภูมิคุ้มกัน

จากหลักการบริหารวัดที่ผู้วิจัยกล่าวมา พบว่า หลักธรรมที่เกี่ยวกับ (1) หลักพรหมวิหาร ธรรม (2) หลักสังคหัตถุธรรม (3) หลักการครองตน (4) หลักการครองงาน (5) หลักการครองคน และ (6) หลักธรรมาภิบาล ตลอดทั้งหลักที่เกี่ยวข้องกับ สติและสัมปชัญญะ ที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวมาถือเป็น หลักธรรมที่นำไปสู่การบริหารวัดแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ปฏิบัติการ ซึ่งควรจะมีแนวทางการทำงานร่วมกันในการบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบอย่างชัดเจน วางกรอบนโยบายการ ประเมินผลที่ชัดเจนในบริบทของการบริหารวัดในสภาวะการณ์ปัจจุบัน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการ จัดหาหรือระดมทรัพยากรในการบริหารวัดเพื่อให้เกิดความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

4.2.2 ปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการเกี่ยวกับวัด

วัดเป็นสถาบันที่มีความสำคัญ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยมาแต่อดีต โดยที่พระสงฆ์มี บทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตด้วย วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งในด้านหลักธรรมและวิชาการอื่น ๆ และเป็นผู้ นำทางจิตใจ เป็นศูนย์รวมใจของชาวพุทธ แต่ในปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงด้านความ เจริญก้าวหน้าและเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสาร ตลอดจนการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนไทยที่มีผลมา จากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทำให้วัฒนธรรมวิถีชีวิตและอาชีพของคนใน สังคมเปลี่ยนแปลงไป ด้วยวัดมีข้อจำกัดหลักที่มีอิทธิพลต่อสังคมในภาพรวม และด้วยวัดมิได้ทำหน้าที่ หลักที่ให้การศึกษารับรู้วิชาการอื่น ๆ อีกทั้งยังถูกลดบทบาทลงตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของ สังคม การที่จะทำให่วัดหรือพระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำและแบบอย่างในเรื่องคุณธรรม ซึ่งผู้วิจัย พอสรุผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคการบริหารเกี่ยวกับวัด ดังนี้

4.2.2.1 ด้านรูปแบบในการบริหารจัดการวัด

องค์กรที่มีศักยภาพในการให้การศึกษาระดับสูงและเรียนรู้หลักธรรมคำสอนตามหลัก พระพุทธศาสนา ตามที่สังคมคาดหวังได้นั้น วัดต้องปรับเรื่องการบริหารจัดการวัด และการปฏิบัติตาม ภารกิจของวัดทุกด้าน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และพระภิกษุสงฆ์ควรจะได้รับโอกาสในการศึกษา เรียนรู้ให้เท่าทันทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไปอย่างเท่าเทียม ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์และแยก ประเด็นสภาพปัญหาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

“ปัญหาที่สำคัญด้านรูปแบบในการบริหารจัดการวัด ได้แก่ เจ้าอาวาสบางรูป ขาดวิสัยทัศน์ ขาดเป้าหมายในการบริหารจัดการวัดที่ชัดเจน การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส บางส่วนไม่มีการประชุม ปรึกษา วางแผน และกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาวัดอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการบริหารจัดการวัดตามความเคยชินที่เคยปฏิบัติมา ขาดการประสานงานระหว่าง วัด บ้าน และ ชุมชน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

“ปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาที่สังเกตได้จากปรากฏการณ์ทางสังคมไทย หลายประการ คือ ผู้เข้าวัดส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ วัยรุ่นหนุ่มสาวไม่นิยมเข้าวัด อันเนื่องมาจากสาเหตุ คือ พระภิกษุบางส่วนกระทำผิดหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตนไม่ก่อให้เกิดศรัทธาต่อ ประชาชน มีการสร้างโบสถ์วิหารเกินความจำเป็น วัดบางวัดอาศัยกลวิธีในวงการธุรกิจ ดึงดูดให้คน

ยินยอมบริจาคทรัพย์เพื่อตอบแทนทางวัตถุเป็นสำคัญ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“ปัญหาในการบริหารกิจการวัดเป็นเรื่องของพระสังฆาธิการ คือ ของเจ้าอาวาสเท่านั้น ไม่มีการกระจายงาน ทำให้ไม่มีพลังพอที่จะทำงานได้ทุกด้าน ทำให้เกิดความบกพร่องในการดำเนินงานได้ง่าย สมาชิกในวัดและประชาชนขาดความเป็นเจ้าของพระศาสนาและวัด การทุ่มเทเพื่อการพัฒนาวัดและชุมชนจึงไม่เต็มที่” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 08.30 น.)

“ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนไม่สมบูรณ์ตามหลักการที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และพระสงฆ์จำนวนไม่น้อยบวชแล้วมิได้ศึกษา มิได้เผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ประชาชนปฏิบัติต่อพระสงฆ์ไม่ถูกต้อง สังคมและพระพุทธศาสนาจึงเกิดปัญหา เกิดความไม่จริงใจในการนับถือศาสนาทั้งหมดนี้เป็นปัญหาโดยรวมที่เกิดจากการบริหารงานของวัดและคณะสงฆ์” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 12.30 น.)

“ปัญหาเจ้าอาวาสบางรูปใช้คนไม่ถูกต้องงาน จึงทำให้งานบริหารจัดการวัดขาดประสิทธิภาพและไม่เกิดประสิทธิผล” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

“ปัญหาของวัดและพระสงฆ์ คือ ผู้เข้ามาบวชในปัจจุบันมิได้มีการเลือกสรรขาดความพิถีพิถัน บางรูปมุ่งบวชตามประเพณี มิได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง จึงทำผิดวินัยหลาย ๆ อย่าง การวางตัวของพระไม่เหมาะสม ขาดความสำรวม บางวัดมุ่งพัฒนาวัดอาคารสถานที่มากกว่ามากกว่าการศึกษา หรือมากกว่าการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.00 น.)

สรุปได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคด้านรูปแบบในการบริหารจัดการวัด วัดต้องปรับเรื่องการบริหารจัดการวัดและการปฏิบัติตามภารกิจของวัดทุกด้าน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ หากพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ไม่ปฏิบัติตามปัญหาที่เกิดขึ้น คือ วัดขาดการประสานงานระหว่าง วัด บ้าน และชุมชน ไม่มีการกระจายงาน ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนไม่ลงรอยกัน ปัญหาการใช้งานของบุคลากรไม่ตรงจุด ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนามีได้มีการเลือกสรร ขาดความพิถีพิถัน บางรูปมุ่งบวชตามประเพณี มิได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง เป็นต้น

4.2.2.2 ด้านผู้นำองค์กรในการบริหารจัดการวัด

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และแยกประเด็นสภาพปัญหาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้ดังนี้

“ปัญหาผู้นำในระดับวัดส่วนมากยังขาดวิสัยทัศน์ และแบบแผนตลอดองค์ความรู้ ทั้งคุณลักษณะความเป็นผู้นำ บทบาทความเป็นผู้นำ และหน้าที่ของผู้นำในการบริหารจัดการวัดให้มีความมั่นคง และมีประสิทธิภาพดีพอกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกยุคปัจจุบัน ตลอดจนการไม่สามารถปรับบทบาทของวัดให้เหมาะสมกับสังคมและ กระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่าง

รวดเร็ว จึงเกิดปัญหาด้านต่าง ๆ ตามมา วัดจึงเกิดความไม่มั่นคงและเสื่อมถอยลงทุกขณะ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“ปัญหาด้านการสื่อสารและการประสานงาน การสื่อสารไม่เข้าใจเท่าที่ควร แม้บางครั้งบุคลากรที่มีอยู่จะเข้าประชุมพร้อมกันแล้ว แต่อาจจะทำงานได้แบบไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรหรือไม่ตรงจุดสักเท่าไร แต่สุดท้ายงานออกมาสำเร็จก็เป็นพอ เพราะว่าส่วนใหญ่บุคลากรจะเป็นจิตอาสาเข้ามาช่วยงานวัดเป็นส่วนใหญ่” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“ปัญหาและอุปสรรคนี้ มีเหมือนไม่มี เพราะว่าวัดของเรานี้ บริหารอย่างเข้มแข็งหลายปีมาแล้ว ปีนี้ครบรอบ 100 ปีพอดี ในการก่อตั้งวัดขึ้น ผู้บริหารแต่ละท่าน คือ พระระดับเจ้าคณะอำเภอทั้ง 5-6 รูป ที่มาบริหารวัดแสงเกษม ตามแต่ละยุคแต่ละสมัย แต่ละท่านต่างใช้หลักพรหมวิหาร มาปรับใช้ในการดำเนินงาน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“ปัญหาผู้นำในระดับวัดขาดคุณธรรมและมีภาวะผู้นำน้อย ไม่บริหารจัดการโดยยึดหลักการตามพระธรรมวินัยและกฎระเบียบที่เหมาะสมต่องานวัดและชุมชน ปล่อยให้ฆราวาสเข้ามามีบทบาทควบคุมการบริหารจัดการกิจการของวัดทั้งหมด พระสงฆ์และวัดกลายเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์จากฆราวาส ทำให้ภาพลักษณ์ของวัดและพระสงฆ์เสียหายมาก” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานด้านหลักคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับวัดมี 2 ประการ (1) ภายในจิตใจตัวบุคคล เกิดความอยากได้ อยากมี อยากเป็น ในสิ่งที่ไม่ก่อประโยชน์ หรือสิ่งที่ไม่จริงยั่งยืน (2) จากสังคมและสิ่งแวดล้อม ปัญหา และเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น ๆ ส่งผลให้เกิดความขัดสนผิดเคือง” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 08.30 น.)

สรุปได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคด้านผู้นำองค์กรในการบริหารจัดการวัด ปัญหาผู้นำในระดับวัดส่วนมากยังขาดวิสัยทัศน์ มีภาวะความเป็นผู้นำน้อย ขาดคุณธรรม ปล่อยให้ฆราวาสเข้ามามีบทบาทในการควบคุมการบริหารจัดการกิจการของวัด ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงชาวบ้าน บางทีด้านบุคลากรมีไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน

4.2.2.3 ด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด

ผลการวิเคราะห์และแยกประเด็นปัญหาด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด สภาพปัญหาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ออกเป็นประเด็นจากการสัมภาษณ์ ได้ดังนี้

“ปัญหา คือ ในปัจจุบันนี้วัดส่วนมากขาดบุคลากรที่จะมาช่วยในการดูแลบริหารจัดการวัดและขับเคลื่อนกิจการในวัดที่มีความรู้ความเข้าใจมีศักยภาพ เสียสละให้แก่วัดและงานคณะ

สงฆ์ ตลอดจนงานพระพุทธศาสนาทั้งพระภิกษุและสามเณรตลอดจนคฤหัสถ์น้อยมาก” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถมาเผยแผ่หลักธรรม บุคลากรมีไม่เพียงพอ ขาดความรู้ความเข้าใจของผู้เข้ามาปฏิบัติงานภายในวัด คนสมัยนี้ไม่เหมือนสมัยก่อนส่วนมากจะปฏิบัติตามความเห็นของตัวเองเป็นหลัก” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“ปัญหาพระเณรอันเป็นบุคลากรติดยาเสพติดและอบายมุขต่าง ๆ ที่เป็นเหตุไม่สามารถแก้ไขได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเกือบทุกวัด และในทุกสังคมแม้แต่ในคณะสงฆ์นี้เอง และเป็นปัญหาที่ทำให้เสื่อมเสียเป็นอย่างมาก” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“ปัญหาความไม่เข้าใจของบุคลากรวัดและในโรงเรียน เพราะมีทั้งโรงเรียนและวัดอยู่ด้วยกัน ในส่วนของชุมชนกรณีเกิดปัญหาความไม่เข้าใจกัน จะเดินทางมาคุยทำความเข้าใจกัน คือ ต้องมีประชุมสอบถามใครมีปัญหาอะไรบ้าง ถ้ามีปัญหาเรื่องที่ไม่เข้าใจกันเกิดขึ้น จะจัดการเคลียร์กันในวัดเพื่อจะให้เกิดความชัดเจนเข้าใจตรงกันและให้ได้ประโยชน์ที่สุดทั้งวัดและชุมชน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 12.30 น.)

สรุปได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัดส่วนมากเกิดจากการขาดบุคลากรที่จะเข้ามาช่วยในการดูแลบริหารจัดการวัด และขับเคลื่อนกิจการในวัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บางครั้งบุคลากรเองยังขาดความรู้ความเข้าใจของผู้เข้ามาปฏิบัติงานภายในวัด ปัญหาความไม่เข้าใจของบุคลากรวัดกับการทำงาน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการมอบหมายหน้าที่ให้บุคลากรของวัดปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่ชัดเจน การทำงานของบุคลากรสับสนในหน้าที่ที่ทำ เป็นต้น

4.2.2.4 ด้านงบประมาณในการบริหารจัดการวัด

ผลการวิเคราะห์และแยกประเด็นปัญหาด้านงบประมาณในการบริหารจัดการวัด สภาพปัญหาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ออกเป็นประเด็นจากการสัมภาษณ์ ได้ดังนี้

“ปัญหาด้านงบประมาณรายได้ในการบริหารจัดการวัดไม่แน่นอน ซึ่งส่วนใหญ่ได้มาจากการรับบริจาคของพุทธศาสนิกชนผู้มีศรัทธาเป็นส่วนใหญ่ จึงไม่สามารถบริหารจัดการงานวัดได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ทุกอย่าง จึงทำให้บางวัดเกิดปัญหาในการดูแลรักษาวัด” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“ปัญหาผู้บริหารวัดใช้งบประมาณของวัดไปในทางไม่ถูกต้องกับวัตถุประสงค์ คือ บำรุงพระพุทธศาสนา กลับนำไปใช้จ่ายในทางที่ไม่ถูกต้องนัก มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“ปัญหาบางวัด คณะกรรมการวัดซึ่งเป็นฆราวาสเป็นผู้เก็บและดูแลการเงินของวัด ผู้บริหารวัดไม่สามารถนำทรัพยากรของวัดมาใช้ในการบริหารวัดได้อย่างสะดวกถูกต้อง” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.00 น.)

“ปัญหาในเรื่องการจัดประโยชน์ในทรัพย์สินของวัดกับไวยาวัจกรในเรื่องการเก็บผลประโยชน์ด้านต่าง ๆ ของวัด” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“ปัญหาด้านการจัดสรรอุดหนุนงบประมาณจากภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวัด และคณะสงฆ์โดยภาพรวมแล้วน้อยมาก ไม่เพียงพอและไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะกับวัดที่อยู่ในชนบท” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 12.30 น.)

สรุปได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคด้านการจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการวัด จากการสัมภาษณ์พบว่า การบริหารจัดการวัดไม่แน่นอน ไม่สามารถบริหารจัดการงานวัดให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ผู้บริหารวัดใช้งบประมาณของวัดไปในทางที่ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ การจัดสรรงบประมาณเป็นหน้าที่ของฆราวาส เจ้าอาวาสไม่มีโอกาสในการบริหารจึงเป็นปัญหาที่ผู้บริหารต้องประสบกับการใช้งบประมาณในการบริหารวัดแต่ละครั้ง

4.2.2.5 ด้านหลักความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสเกี่ยวกับวัด

ผลการวิเคราะห์และแยกประเด็นปัญหาในการดำเนินงานด้านหลักความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสเกี่ยวกับวัด ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ออกเป็นประเด็นจากการสัมภาษณ์ ได้ดังนี้

“ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารและจัดการวัดด้านหลักความโปร่งใส ไม่ค่อยมีปัญหา เนื่องจากใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้ในการบริหาร ปัญหาและอุปสรรคอาจจะมีแต่น้อย หากมีคงเป็นการมองจากกลุ่มคนภายนอกที่ไม่ค่อยได้เข้าวัด เนื่องจากวัดมีคณะกรรมการที่เข้มแข็งมาร่วมในการบริหารและจัดการ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

“ปัญหาเรื่องการสื่อสารการพูดไม่ตรงความเป็นจริง เช่น พูดอย่างหนึ่งกระทำอีกอย่างหนึ่ง เป็นต้น” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.00 น.)

“ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องความไม่เข้าใจในเรื่องการใช้จ่าย คือ บุคคลหรือชาวบ้านไม่ชัดเจนในรายละเอียดอยากจะสอบถาม เราจะนำมาชี้แจงและอธิบายในที่ประชุม เพื่อทำความเข้าใจให้ตรงกัน ว่าเรามีการจัดทำบัญชีสามารถตรวจสอบได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 12.30 น.)

“ปัญหาเรื่องการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้กับบุคคลและบุคลากรภายในวัด” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องตัวบุคคลเป็นส่วนมาก คือ บุคคลที่ทำอยู่กับเราไม่ค่อยจะมีความแน่นอนเท่าไร ดังนั้น การกระทำในกิจกรรมด้านบัญชีจะยากหน่อย ส่วนใหญ่จะทำคนเดียว แต่เราต้องมีแนวทางที่จะจัดการกับระบบที่เราจะทำอะไรสักอย่างหนึ่ง ต้องมีการทำให้เกิดความเข้าใจกับส่วนการภายนอก คือ ชุมชนนั้นแหละต้องมีการประสานงาน มีการประชุมพูดคุย ปรึกษาหารือกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.30 น.)

สรุปได้ว่า จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้กล่าวมาเบื้องต้น พบว่า วัดประสบปัญหาในด้านของการสื่อสารระหว่างบุคลากรภายในวัด และบุคคลภายนอกที่เข้ามาช่วยงานวัด รายละเอียดบางประเด็นที่เข้าใจไม่ตรงกัน ตลอดจนบุคคลภายนอกที่เป็นชาวบ้านยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำเอกสารสำคัญ เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่ายของวัด เป็นต้น นอกจากนี้ บุคคลที่เข้ามาช่วยงานวัดมีจำนวนน้อย ไม่แน่นอน และเข้ามาช่วยงานวัดเป็นครั้งคราว ดังนั้น การปฏิบัติงานบุคลากรในวัดและบุคคลภายนอกที่เข้ามาช่วยงานวัด จะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตตรงไปตรงมา รวมทั้งต้องมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและเชื่อถือได้ให้ประชาชน ชุมชน ได้รับทราบอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนวางระบบให้การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารดังกล่าวเป็นไปโดยง่าย การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรให้มีความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส รวมทั้งมีกระบวนการตรวจสอบการดำเนินงานที่มีความถูกต้องชัดเจน

4.2.2.6 ด้านความรับผิดชอบเกี่ยวกับวัด

ผลการวิเคราะห์และแยกประเด็นปัญหาในการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบเกี่ยวกับวัด ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ออกเป็นประเด็นจากการสัมภาษณ์ ได้ดังนี้

“ปัญหาด้านสังคม วัดไม่ค่อยมีปัญหา เนื่องจากใช้หลักธรรมต่าง ๆ มาใช้ในการช่วยเหลือสังคม จะใช้งบประมาณที่วัดมีอยู่แล้ว นอกจากค่าน้ำ ค่าไฟ และได้ชี้แจงคณะกรรมการวัดไว้แล้ว” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

“ปัญหาในการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบทางสังคมที่เกี่ยวกับวัด สิ่งที่ว่าวัดพบส่วนมากจะมีประเด็น คือ (1) ด้านบุคลากร มีจำนวนไม่เพียงพอ (2) ด้านการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึง (3) ด้านการสื่อสารที่ไม่ตรงกัน ต้องทำการชี้แจงพูดคุยเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.00 น.)

“ในบางครั้งบุคลากรของวัดอาจมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ เนื่องจากผู้ที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนามีจำนวนน้อย และผู้ที่สามารถอยู่เป็นพระนานหลายปีมีน้อย ผู้ที่มีความสามารถ คนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ท่านไปเป็นผู้บริหารเป็นเจ้าอาวาส แยกไปอยู่ที่อื่น บุคลากรที่สำคัญและจำเป็นในการดำเนินงานของวัดจึงขาดแคลน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“การเอาวัดเอาเปรียบ การทำลายสิ่งแวดล้อม ปัญหาชุมชน การเรียกร้องกดดันจากสังคมทำให้เกิดปัญหาในชุมชน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 08.30 น.)

“ส่วนมากแล้วเราต้องทำเองเราต้องลงมือเอง โดยที่ผู้ที่เป็นบุคลากรของเราจะไม่เข้าใจและไม่มีการกระทำตามแผนที่วางไว้เท่าที่ควร เช่นว่า การไปร่วมในกิจกรรมสังคม การเข้าร่วมในกิจกรรมในฝ่ายการศึกษาเราต้องไปร่วมเอง ถึงจะมีงานมีอะไรบ้างก็ต้องเข้าร่วมบางทีมันก็เป็นปัญหา” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.30 น.)

“ปัญหาในการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อทางสังคมที่เกี่ยวกับวัดส่วนมากทางวัดจะเจอ (1) ด้านบุคลากร มีจำนวนไม่เพียงพอ (2) ด้านทุนทรัพย์ ต้องใช้สำหรับค่าเดินทาง ค่าใช้จ่ายแก่บุคลากรที่มาช่วยทำหน้าที่เผยแพร่สั่งสอน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

สรุปได้ว่า หลักความรับผิดชอบต่อผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึง ส่วนมากจะกล่าวถึงประเด็นปัญหาด้านสังคม ปัญหาในการดำเนินงาน บุคลากรของวัดมีไม่เพียงพอ การเอาวัดเอาเปรียบ และปัญหาชุมชน ปัญหาเหล่านี้ควรตระหนักในสิทธิหน้าที่ มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อวัด สามารถตอบคำถามสาธารณชนและชี้แจงเมื่อมีข้อสงสัย มีการรายงานผลการดำเนินงาน และผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เมื่อผลการดำเนินงานไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ หรือมีข้อผิดพลาดต้องกล้าที่จะยอมรับผลจากสิ่งที่ตนเองได้กระทำ ตลอดจนมีการจัดเตรียมระบบการแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาและผลกระทบใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นต่อไป

4.2.2.7 ด้านหลักการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับวัด

ผลการวิเคราะห์และแยกประเด็นปัญหาในการดำเนินงานด้านหลักการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับวัดผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ห่อออกเป็นประเด็นจากการสัมภาษณ์ ได้ดังนี้

“ปัญหาในการดำเนินงานด้านหลักการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับวัดของเราคือ บางครั้งญาติโยมที่มีความรู้ความสามารถ จะไม่มีเวลามาเข้าร่วมประชุม มาเสนอความคิดเห็น รับฟังปัญหา มาแก้ปัญหาด้วยกัน เพราะเดี๋ยวนี้ผู้คนที่มาวัดเริ่มมีปริมาณที่น้อยลงไปเรื่อย ๆ ภูมิภาคนั้นมีจำนวนที่ลดลง บุคคลทั่วไปไม่เข้ามาวัดเหมือนเมื่อครั้งสมัยก่อน ในยุคที่สังคมเปลี่ยนไป พฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้คนจึงไม่เหมือนเดิม ไม่ได้เข้ามาในการปฏิบัติธรรม ประพฤติพรหมจรรย์ อบรมคุณธรรมภายในจิตใจเหมือนเมื่อครั้งแต่ก่อน โดยสภาวะกาลเวลาที่เปลี่ยนไป ทุกคนต่างต้องดิ้นรนในการดำรงชีวิต หาเช้ากินค่ำ บางครั้งจึงไม่มีเวลาที่จะได้เข้ามาดูแล้ววัด พัฒนาวัดร่วมกัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“ปัญหาในเรื่องการบริหารงาน ผู้บริหารงานจะมอบหมายงานให้ผู้ปฏิบัติไม่เหมาะสมกับความสามารถเฉพาะด้านของพระสงฆ์ สามเณร ซึ่งบางที่ขาดแคลนเรื่องกำลังคน กำลังเงิน ส่วนการจัดการต่อสังคมมีการมอบหมาย บริหารงานเพื่อความเสมอภาค ประธานส่วนมากคือขาดความเข้าใจในงาน งบประมาณมีจำกัดอย่างนี้ บางที่ขาดที่ปรึกษา ที่เข้าใจแต่ละด้านการประสานงานในกลุ่ม บางทีมันน้อยเพราะว่าบุคลากรส่วนมากขาดประสบการณ์ ขาดการประสานงานจากรัฐเอง และอีกอย่างหนึ่งคือบุคลากรที่มีความสามารถของเราน้อย” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“ปัญหาในการดำเนินงานด้านหลักการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับวัด ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน เช่น (1) การตัดสินใจและผลกระทบที่สำคัญ (2) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อบางคนมากกว่าคนอื่น (3) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของบางคนหรือกลุ่มคนที่มีอยู่เดิม (4) การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความขัดแย้งอยู่ก่อนแล้ว (5) ความจำเป็นเพื่อต้องการให้มีการสนับสนุนต่อผลการตัดสินใจ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 08.30 น.)

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของบุคลากรและชุมชน โดยมากปัญหาที่เกิดขึ้น ส่วนมากเกิดจากปัญหาในการดำเนินงานด้านหลักการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับวัด ปัญหาในเรื่องการบริหารงาน และปัญหาในการดำเนินงาน ปัญหาเหล่านี้ อาจเกิดจากการรับฟังความคิดเห็นของบุคลากรและชุมชนไม่เต็มที่ จึงไม่มีการเปิดโอกาสให้บุคลากรและชุมชนได้แสดงความคิดเห็นในเบื้องต้น ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของวัด ไม่สามารถร่วมคิด ตัดสินใจ วางแผน และกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงานของวัด ร่วมเสนอประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาการดำเนินงาน โดยวัดมีความพยายามในการแสวงหาข้อตกลงร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4.3 ผลการวิเคราะห์หลักความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ และหลักการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัด

ผลการวิเคราะห์หลักความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ และหลักการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัด ในประเด็นนี้ จะมีความแตกต่างจากการวิเคราะห์ผลจากประเด็นที่ผ่านมา กล่าวคือ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงประเด็นที่มีความชัดเจนเกี่ยวกับหลักของการบริหารจัดการวัด ว่า วัดควรมีหลักการบริหารที่มีความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส มีความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัด ชุมชน และหน่วยงานราชการอย่างไร ซึ่งหลักการหรือหลักธรรมที่ผู้วิจัยกล่าวมานี้ เป็นหลักคุณธรรม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่วัดจะต้องนำมาประยุกต์ใช้ และเมื่อนำหลักธรรมเหล่านี้ไปบูรณาการกับการบริหารจัดการวัดแล้ว การปกครองที่มีความบกพร่องจะสามารถทำให้เปลี่ยนเป็นการบริหารที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งผลการวิเคราะห์หลักความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ และหลักการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัดที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีดังนี้

4.3.1 หลักความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด

ในปัจจุบันการบริหารงานหรือการจัดการองค์กรมีความจำเป็นต้องใช้ศาสตร์ในการบริหารงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากโลกในยุคปัจจุบันเป็นระบบทุนนิยม หรือบริโภคนิยมที่แสวงหากำไร และมีการแข่งขันเพื่อให้เหนือกว่าคู่แข่ง ทั้งในเชิงบริหารงานและการพัฒนาองค์กร ให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กร จึงมีหลักการบริหารสมัยใหม่เข้ามาเป็นกลยุทธ์ หรือหลักการในการบริหารจัดการ ในขณะที่เดียวกันมีนักวิชาการทางตะวันตกกำลังสนใจหลักการในทางพระพุทธศาสนา มาผสมผสาน และประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารจัดการ เพราะเขาถือว่า การที่จะใช้หลักการ วิธีการ หรือเทคนิค ถ้ามองภาพการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์แล้วจะพบว่า มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่จะเน้นการเปลี่ยนแปลง เพื่อรับใช้ระบบทุนนิยมหรือบริโภคนิยม ในช่วงแรกของการ

บริหารงาน ซึ่งอยู่ในยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรม จะเน้นการบริหารงานในองค์กรเพื่อลดต้นทุนการผลิต และการผลิตสินค้าในปริมาณมาก ๆ แต่ในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงของระบบการบริหารงาน เพื่อรองรับระบบการบริหารงานสมัยใหม่ เข้ามาปรับปรุงการบริหารงานขององค์กร จึงทำให้การบริหารงานมีความซับซ้อน ต้องใช้กลยุทธ์ด้านต่าง ๆ มาปรับเข้ากับระบบการบริหารงาน เน้นการแข่งขันและผลกำไรสูงสุด เพื่อสนองระบบบริโภคนิยม จึงมีศาสตร์ในการบริหารงานสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ระบบเก่า โดยเพิ่มองค์ความรู้ในการบริหารงานเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ให้มีการเพิ่มทักษะเกี่ยวกับความรู้ความสามารถ เข้ามาประกอบเป็นหลักในการพัฒนาการบริหารงานสมัยใหม่ โดยเฉพาะการแข่งขันขององค์กรที่มีความหลากหลาย จึงมีการนำเอาเรื่องสมรรถนะ (Competency) เข้ามาใช้ในหลักการบริหารสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการระบุทรัพยากรบุคคลว่ามีความสามารถและความรู้ที่หลากหลาย รวมทั้งเป็นผู้มีความสามารถดีที่สุด เป็นการแสวงหาความแตกต่างจากบุคคลทั่วไป นำมาเป็นบุคลากรในองค์กร เพื่อสร้างความเป็นเลิศขององค์กร ในการบรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์กร เพื่อการแข่งขันที่มีศักยภาพเหนือกว่าองค์กรอื่น ๆ จากที่ผู้วิจัยได้เกริ่นมาในเบื้องต้นสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้สัมภาษณ์อยู่หลายท่านดังนี้

“หลักความซื่อสัตย์สุจริตมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่และบริหารจัดการวัด รวมทั้งการคัดสรรบุคลากรที่มีศีล มีคุณธรรม มีใจศรัทธาและเคารพในพระภิกษุสามเณร ซึ่งต้องมีจิตอาสาที่จะเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในวัดด้วย” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

“หลักธรรมาภิบาล 6 ประการ ในการบริหารจัดการวัด ทำให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม จึงทำให้ทุกฝ่ายที่ได้ใช้วัดในการปฏิบัติด้านต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และมีความโปร่งใส เพราะทุกฝ่ายในวัดสามารถตรวจสอบซึ่งกันและกันได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

“การบริหารจัดการวัดต้องนำหลักความน่าเชื่อถือประกอบกับหลักสัจจะมาใช้ในการปฏิบัติและบริหารจัดการวัด เพื่อให้ผู้บริหารมีความซื่อสัตย์และซื่อตรงและสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดแก่หมู่คณะผู้บริหารวัด” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.00 น.)

“หลักความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสมาใช้ในการบริหารจัดการวัดให้มีความเป็นเลิศ คือ สุจริต 3 ประการ กายสุจริต วาสุจริต มโนสุจริต” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 08.30 น.)

“การบริหารจัดการที่ชัดเจน เช่น ค่าใช้จ่ายทุกอย่างมีใบเสร็จแล้วแจ้งให้ทราบทุกอย่างว่างานนี้มีค่าใช้จ่ายเท่าไร อะไรบ้าง ชี้แจงให้ชัดเจนว่าใช้งบประมาณไปเท่าไร แหล่งที่มาได้มายังไง แล้วได้แจ้งให้ทราบถึงชุมชนประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน มีหลักฐานไว้เป็นความโปร่งใสว่าเราทำจริงและสามารถชี้แจงได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“เรื่องเงินทองงบประมาณ จะนำหลักการทำบัญชีทุกเดือนและมีการประชุมชี้แจงงบประมาณในเรื่องบัญชีเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการวัด เช่น งานทำบุญผ้าป่า บุญกฐินมีเงินเข้ามาเท่าไร ในทางไหนบ้างที่ได้มาว่าเราได้มา และเรานำมาทำอะไรบ้าง อย่างเช่น จุดประสงค์ในการทำกฐินผ้าป่าในแต่ละครั้ง คือ จะต้องมีการเป้าหมายอาจมีเป้าหมายแล้วเอาเข้าที่ประชุมปรึกษาหารือกัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 12.30 น.)

“ความน่าเชื่อถือนำบุคลากรที่มีคุณสมบัติในด้านดีมาเป็นกรรมการ เราจะเน้นคัดสรรมีบ้าน มีวัด มีโรงเรียน คือ เอาตัวแทนของแต่ละหน่วยงานมาแล้วคัดสรรจัดการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการเพื่อในการบริหารในการดูแล คือ เอาคนที่มีความประพฤติและการนำบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในหลาย ๆ ด้านมาปรึกษาประชุมวางแผนงานร่วมกันรับผิดชอบงานร่วมกัน โดยเฉพาะหน่วยงานรัฐที่จะต้องมีการหลักในการวางโครงการ ส่วนงานปฏิบัติปฏิบัติงานอย่างนี้ จะใช้บุคลากรเช่นประธานกลุ่มต่าง ๆ คณะครูผู้บริหารต่าง ๆ ศูนย์แพทย์ชุมชนเหล่านี้ เป็นต้น” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“การบริหารจัดการต้องมีความจริงใจต่อกัน จริงใจในหน้าที่ จริงใจในการทำงาน จริงใจต่อบุคคล ใช้หลักความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสพร้อมความจริงใจมาใช้ในการปฏิบัติและบริหารจัดการวัด” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“หลักความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสในการบริหารการจัดการวัด จะดีหรือเป็นเลิศได้จะต้องประกอบไปด้วย การนำหลักความถูกต้อง หลักความเหมาะสม มาใช้ในการปฏิบัติ เมื่อผู้ปฏิบัติและผู้ปฏิบัติเรียนรู้หลักความถูกต้อง และความเหมาะสม ทุกอย่างจะเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“ใช้หลัก “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์” นำหลักพระธรรมวินัยมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่และบริหารจัดการรวมทั้งใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4 เข้ามาใช้ประกอบกับการปฏิบัติหน้าที่ในวัดด้วย” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

สรุปได้ว่า วัดมีแนวทางในการจัดการเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส ดังนี้ (1) คัดเลือกคนมีคุณธรรมมาทำงาน (2) ทำให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม (3) ใช้การชี้แจงงบประมาณ (4) มีใบเสร็จ และ (5) ใช้การทำบัญชี เนื่องจากวัดเป็นองค์กรไม่แสวงหากำไรที่มีในระบบตลาด โดยวัดถือหลักความซื่อสัตย์สุจริตมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่และบริหารจัดการวัด การบริหารจัดการต้องมีความจริงใจต่อกัน จริงใจในหน้าที่ จริงใจในการทำงาน ตลอดทั้งจริงใจต่อบุคคล หลักความน่าเชื่อถือ ความและความโปร่งใสในการบริหารการจัดการวัดจะดีหรือเป็นเลิศได้ จะต้องประกอบไปด้วย (1) การนำหลักความถูกต้อง และ (2) หลักความเหมาะสมมาใช้ในการปฏิบัติงาน

4.3.2 หลักความรับผิดชอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด

หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติงานต้องสามารถตอบคำถามและชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย รวมทั้งต้องมีการจัดวางระบบการรายงาน ความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ต่อสาธารณะ เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบและการให้คุณให้โทษ ตลอดจนมีการจัดเตรียมระบบการแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาและผลกระทบใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น หลักความรับผิดชอบ กล่าวอีก

นัยหนึ่งคือ ความตระหนักในสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น สำนึกและรับผิดชอบในการตัดสินใจที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพ ใส่ใจ และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผลดีและผลเสียจากการกระทำของตน ดังนั้น หลักความรับผิดชอบต่อสังคมจึงหมายถึง การสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น การใส่ใจปัญหา และการกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาสาธารณะ ยอมรับผลดีและผลเสียจากการกระทำที่เกิดขึ้นของตนเอง จากที่ผู้วิจัยได้เกริ่นมาในเบื้องต้นสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้สัมภาษณ์อยู่หลายท่านดังนี้

“หลักความรับผิดชอบต่อสังคมในการบริหารวัด ทางวัดได้นำหลักธรรมมาประยุกต์โดยใช้หลักการ ดังนี้ (1) หลักการตรวจสอบได้ (ด้านการเงิน) (2) หลักความโปร่งใส (ด้านการเงิน) (3) หลักการปฏิบัติอย่างมีจริยธรรม (ใช้กับพระภายในวัดและศฤงคาร) (4) หลักการเคารพด้านธรรมาภิบาล เนื่องจากได้บริหารจัดการวัดในหลายด้านจึงต้องนำหลักการบริหาร 3-M (คน งาน เงิน) เมื่อบริหารได้ครบทั้ง 3 อย่างแล้ว ทุกฝ่ายเข้าใจร่วมกัน อาตมาคิดว่า วัดคงบริหารได้ครบทุกด้านจนได้เป็นวัดที่มีผลงานดีเด่น” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

“หลักการรับผิดชอบต่อสังคม คือ ญาติโยมมาขอความอนุเคราะห์ที่วัด ทางวัดก็ให้การสงเคราะห์ทั้งทางภาครัฐและชุมชน ผู้บริหารต้องเปิดใจกว้างและมีความเมตตาต่อญาติโยมและชุมชนเสมอ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.00 น.)

“วัดของเรานำหลักความรับผิดชอบต่อสังคมมาใช้ในการบริหารวัด โดยวัดได้ช่วยเหลือสังคม และให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาขอความช่วยเหลือจากวัด ตลอดจนสิ่งแวดล้อม วัดของเรได้มีการอนุรักษ์ป่าไม้ พัฒนาบริเวณรอบ ๆ วัด ให้มีความสะอาดสะอ้าน เป็นระเบียบ มีการปรับลดใช้พลังงานไฟฟ้า โดยหันมาใช้โซล่าเซลล์ ติดตั้งให้แสงสว่างในยามค่ำคืน อันเป็นพลังงานบริสุทธิ์ ลดค่าใช้จ่ายภายในวัด และญาติโยมหรือบุคคลทั่วไปที่สัญจรผ่านไปมาใช้เส้นทางภายในวัดจะได้รับแสงสว่าง ไม่เกิดอันตราย ไม่เกิดเหตุที่ไม่ดีภายในวัด ส่วนในด้านของการรับผิดชอบต่อสังคม วัดเป็นผู้ช่วยเหลือทางสังคมโดยตรง กรณีที่บุคคลต่าง ๆ ได้มีการเจ็บไข้ได้ป่วยจนเสียชีวิต วัดรับเป็นสถานที่ในการฌาปนกิจสังฆารของผู้วายชน ทำหน้าที่เกี่ยวกับพิธีทางศาสนา เพื่อให้เกิดความสบายใจแก่ญาติผู้เสียชีวิต และเป็นหลักพึ่งพิงทางใจให้แก่ผู้ที่เศร้าโศกเสียใจ ผู้มีความทุกข์ในการดำเนินชีวิต วัดจึงเป็นศูนย์กลางเป็นที่ยึดเหนี่ยวด้านจิตใจสำหรับบุคคลทั่วไปและช่วยเหลือสังคมอยู่เสมอมา หรือหน่วยงานต่าง ๆ เช่น โรงเรียน สถานที่ราชการ ที่ต้องการให้มีพระไปบวชศีลธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียน แก่บุคคลทั่วไป วัดจะส่งบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถไปให้ความรู้ให้จริยธรรมแก่หน่วยงานนั้น เป็นการพัฒนาจิตใจของผู้คนในสังคม ให้อยู่ภายใต้กรอบของศีลธรรมอันดีงาม เพื่อความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขด้วยดี” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“ทางวัดได้มีการจัดการอบรมสั่งสอนธรรมะ เพราะว่า ธรรมะ คือ หน้าที่ และหน้าที่ คือ ธรรมะ ซึ่งเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบต่อทุกคนควรมี เพื่อฝึกให้รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักงาน รู้จักกาล จะทำให้การบริหารจัดการวัดเป็นไปได้อย่างดี เมื่อญาติโยมหรือบุคลากรรู้จักธรรมะ เขาจะรู้จักหน้าที่

ความรับผิดชอบเกิดขึ้นเอง” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“โดยการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและสร้างความรู้คู่คุณธรรมของชุมชนในการพัฒนาในการส่งเสริม อย่างเช่น โรงเรียนเขามีงานหรือทางชุมชนมีงานทางวัดเราให้ความช่วยเหลือร่วมรับผิดชอบในหน้าที่ต่าง ๆ ทั้งด้านทุนทรัพย์และทุนทรัพยากรบุคคลเข้าช่วย” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 12.30 น.)

“ให้ชุมชนมีส่วนในความรับผิดชอบโดยการที่เราได้ประชาสัมพันธ์แนะนำหรือว่าอาศัยภาวะผู้นำของผู้ปกครองชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ในการที่ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ทำกิจกรรมอันใดอันหนึ่ง อันที่เราได้มอบหมายให้เขารับผิดชอบ เช่นว่า การจัดการดูแลสถานที่เวลาที่มีงานมีการจัดการมอบให้ดูแลในส่วนการตั้งคณะกรรมการดูแลให้เรียบร้อยในการจัดการงานนั้น ๆ และหลักที่ใช้ในการบริหารจัดการพวกนี้ คือ ทำความเข้าใจให้เกิดมีในชุมชนไม่ให้เกิดการเข้าใจแบบเป็นฝักเป็นฝ่ายเราจะไม่ให้เกิดการแบ่งแยกหมู่คณะ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.30 น.)

“ในฐานะเจ้าอาวาสจะมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการรักษาวัด สงเคราะห์ และอนุเคราะห์ นำมาปรับใช้ในหลักความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อให้สังคมมีคุณธรรมและมีคุณภาพ ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

สรุปได้ว่า หลักความรับผิดชอบ กล่าวถึงการปฏิบัติงานต้องสามารถตอบคำถามและชี้แจงได้ เมื่อคนในองค์กรมีข้อสงสัย รวมทั้งต้องมีการจัดวางระบบการรายงานความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ต่อสาธารณะ เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบและการให้คุณให้โทษ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อวัด ต่อชุมชน หน่วยงานราชการ หลักความรับผิดชอบต่อสังคมในการบริหารวัด ทางวัดควรนำหลักธรรมมาประยุกต์โดยใช้หลักการ ดังนี้ (1) หลักการตรวจสอบได้ (2) หลักความโปร่งใส (3) หลักการปฏิบัติอย่างมีจริยธรรม และ (4) หลักการเคารพด้านหลักธรรมาภิบาล ให้ชุมชนมีส่วนในความรับผิดชอบมีการประชาสัมพันธ์แนะนำ โดยการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและสร้างความรู้คู่คุณธรรมของชุมชนในการพัฒนาการส่งเสริมวัดให้เป็นที่รู้จักของสังคม

4.3.3 หลักการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด

หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การปฏิบัติงานที่ต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชน รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินงาน และร่วมตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ต้องมีความพยายามในการแสวงหาฉันทามติหรือข้อตกลงร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจะต้องไม่มีข้อคัดค้านที่หาข้อยุติไม่ได้ในประเด็นที่สำคัญ จากที่ผู้วิจัยได้เกริ่นมาในเบื้องต้นสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้สัมภาษณ์อยู่หลายท่านดังนี้

“พระสงฆ์และเจ้าอาวาสจะมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการรักษาวัด รักษาสาธารณสถาน ให้มีความปลอดภัย ผู้มาอยู่อาศัยให้มีความปลอดภัยและให้ความสงเคราะห์และอนุเคราะห์ช่วยเหลือ โดยนำหลักพรหมวิหารธรรม ให้ความเมตตา กรุณา แก่ญาติโยมเพื่อให้เข้าถึงแก่นพระพุทธศาสนา คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมกันทั้งพุทธบริษัท 4” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“เวลาที่ทีมงานประจำวัด บุญประจำปี และงานที่สำคัญภายในวัด พระภิกษุ สามเณร ภายในวัดได้ร่วมกันวางแผนแก้ปัญหา หาทางออกด้วยกันในหลักการมีส่วนร่วม เวลาที่มีกิจกรรมทีมงาน เราต้องทำความเข้าใจกับบุคลากรของเราที่อยู่ในวัด มีภิกษุสามเณรต้องให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ เห็นว่า การไปร่วมในกิจกรรมที่ทางชุมชนได้จัดขึ้นการเข้าร่วมในกิจกรรมของวัดที่จัดขึ้นเราต้องทำความเข้าใจ มีการปรึกษาหารือกันในการรับหน้าที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบในส่วนงานฝ่ายต่าง ๆ ที่มีอยู่ ร่วมกับญาติโยมที่เขาได้มีจิตอาสาสามารถมาร่วมกับเรา และส่วนทางนอกเรามีการไปร่วมในความที่เรียกว่าเป็นผู้ให้คำปรึกษาดูแล เช่นว่า การจัดในรูปแบบเป็นระบบที่ดีของชุมชนการบริหารกิจกรรมของชุมชน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.30 น.)

“ทางวัดได้ใช้หลักการประชาสัมพันธ์บอกกล่าวให้ทุกคนมีส่วนร่วม ในกิจกรรมทั้งภายในวัดและทางสังคมชุมชน โดยมีการประชุมปรึกษาหารือกันกับทางชุมชนผ่านผู้นำชุมชนเพื่อให้ความช่วยเหลือและมีส่วนร่วมด้วยช่วยกันเป็นอย่างดี” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“พระสงฆ์ต้องเป็นผู้นำและมีความเสียสละให้ความช่วยเหลืองานสังคม ต้องมีความสามัคคี มีความไว้วางใจ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และบุคลากรหรือคณะกรรมการภายในวัดต้องมีจิตอาสาช่วยเหลืองานของวัด” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

“ด้านหลักการมีส่วนร่วม วัดเลียบใช้หลักธรรมหลายด้านในการบริหารวัด และหนึ่งในนั้น ใช้หลักการมีส่วนร่วม โดยอาศัยการพัฒนาจากทุกภาคส่วนในวัด 1) จากฝ่ายจัดหาทุนเพื่อพัฒนาวัด 2) มีคณะกรรมการวัดที่เข้มแข็งโดยคัดเลือกคนในชุมชน 3) ฝ่ายพัฒนาทัศนียภาพและรักษาความสะอาดภายในวัดจากคนที่เข้าวัดทำบุญและวัดจ้างงาน วัดเลียบจึงนำหลักการนี้มาบริหาร ทำให้วัดพัฒนามาโดยตลอด และมีทัศนียภาพอยู่อย่างที่เราเห็นเป็นปัจจุบัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

สรุปได้ว่า หลักการมีส่วนร่วม เป็นการปฏิบัติงานที่ต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชน รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา หาหรือประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง เป็นการกระจายอำนาจในการจัดการการบริหาร และรับฟังความคิดเห็นของบุคลากร การให้คำปรึกษา การร่วมวางแผนการทำงานและร่วมปฏิบัติงาน เป็นการตระหนักและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของบุคลากรและชุมชน รับฟังความคิดเห็นของบุคลากรและชุมชน เปิดโอกาสให้บุคลากรและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของวัด สามารถร่วม

คิด ตัดสินใจ วางแผน และกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงานของวัด ร่วมเสนอประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาการดำเนินงานโดยวัดมีความพยายามในการแสวงหาข้อตกลงร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง

4.4 ผลการวิเคราะห์เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการด้านจริยธรรมทางธุรกิจที่ดีสำหรับวัดในพระพุทธศาสนา

ผลการวิเคราะห์แนวทางการจัดการด้านจริยธรรมทางธุรกิจที่ดีสำหรับวัดในพระพุทธศาสนา ในจังหวัดอุบลราชธานี จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด 12 วัดนั้น ผู้ให้ข้อสำคัญที่เป็นเจ้าอาวาสได้เสนอแนะแนวทางการจัดการด้านจริยธรรมทางธุรกิจที่ดีสำหรับวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีรายละเอียดที่เกิดจากการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

4.4.1 แนวทางการจัดการด้านจริยธรรมทางธุรกิจที่ดีสำหรับวัดในพระพุทธศาสนา

การบริหารงานจัดการวัด มีองค์ประกอบสำคัญที่ผู้บริหารจัดการวัดควรคำนึง เพื่อให้การบริหารงานประสบความสำเร็จ ประกอบไปด้วย (1) เงิน (Money) (2) วัสดุ (Materials) (3) เครื่องจักร หรืออุปกรณ์ (Machine or Equipment) และ (4) แรงงาน หรือคน (Man) องค์ความรู้ในการบริหารงานในยุคต้น ๆ ของการพัฒนาการบริหารงานสมัยใหม่ จะคิดถึงองค์ประกอบสำคัญดังกล่าว เพื่อพิจารณากำหนดเป้าหมายขององค์กรว่า จะมีทิศทางหรือแนวทางในการบริหารองค์กรของวัดอย่างไร แต่ต่อมาได้มีการพัฒนาระบบการบริหารงาน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงขององค์กรตามโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูง จึงมีการสร้างระบบการบริหารงานที่เน้นคนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งปรับปรุงและพัฒนาระบบ การบริหารงานจัดการวัดปรับประยุกต์ให้เข้ากับสมัยใหม่ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายขึ้น จึงได้มีแนวความคิดในการบริหารคนหรือทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรของวัดและคณะสงฆ์เพื่อความสำเร็จและบรรลุผลสำเร็จ โดยให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เข้ามา สนับสนุนการบริหารงานขององค์กร เพราะเนื่องจากประเทศไทยต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งถือว่าเป็นประเด็นที่สำคัญของสังคมไทย หรือองค์กร ต้องให้ความสนใจ เพราะการบริหารจัดการจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เนื่องจากโลกในอนาคตเป็นโลกที่ทำงานในสิ่งแวดล้อมที่เป็นพลวัตมากขึ้น การบริหารงานจัดการวัด จึงมีความเชื่อมโยงเข้ากับการสนับสนุนการบริหารจัดการวัดควบคุมทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย

4.4.1.1 ด้านหลักการปกครอง ด้านหลักการปกครอง เป็นภารกิจที่วัดโดยพระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะปกครอง ดำเนินการสอดส่อง ดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัด หรือในปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ เป็นเจ้าคณะปกครองทุกระดับนับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาคเจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตร เป็นต้น ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารวัดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังนี้

“แนวทางในการบริหารจัดการที่เริ่มจากเจ้าอาวาส ต้องมีความสามารถในการปกครองและดูแลภิกษุสามเณร โดยใช้หลักการทำงานและหน้าที่ ต้องช่วยเหลือการงานภายในวัด

เริ่มตั้งแต่ตื่นเช้ามา เช่น ตื่นเช้ามาทำวัตรสวดมนต์ ออกบิณฑบาต ปิดกวาดลานวัด ฉันทัดอาหาร และไปศึกษาเล่าเรียนหรือไปทำตามกิจนิมนต์ที่ได้รับมอบหมาย แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบเป็นฝ่าย เป็นแผนก เช่น สิ่งของเครื่องใช้ งาน ถ้วย เสื่อ โต๊ะ เก้าอี้ ฯลฯ ที่อยู่ภายในวัดต้องเป็นของวัดและมีแผนกที่ดูแลจัดการ เบิกจ่ายภายในวัด ซึ่งแผนกที่รับผิดชอบสามารถชี้แจงได้ โดยเจ้าอาวาสต้องเอาใจใส่เรื่องระเบียบวินัยความสะอาดความเรียบร้อย ซึ่งเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรรวมถึงบุคลากรทุกคนต้องมีส่วนร่วมช่วยเหลือด้วยความสามัคคี” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

“การบริหารจัดการโดยแบ่งแยกความรับผิดชอบให้เป็นหมวดหมู่และแผนก ความรับผิดชอบที่ชัดเจน ทำให้ทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข ยังช่วยให้บรรยากาศในสถานที่ทำงาน นำทำงานยิ่งขึ้นอีกด้วย และยังใช้หลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และ (6) ด้านการสาธารณูปการ ที่วัดจะให้ความสำคัญด้านการศึกษา เป็นที่สุดในการบริหารจัดการ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.00 น.)

“การบริหารจัดการปกครองบุคลากรในวัด คือ ให้อยู่กันด้วยความเมตตาต่อกัน ไม่ให้ขัดแย้งกัน ไม่ทำร้ายกัน ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการมาปรับบริหารการอยู่ร่วมกัน เราปฏิบัติพรหมจรรย์ ประพฤติปฏิบัติโดยอาศัยธรรมของพรหมเป็นเครื่องอยู่ นั่นคือ เมตตาต่อกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แม้ว่าทุกคนที่มาอยู่รวมกันจะเกิดคนละพ่อคนละแม่กัน แต่เมื่อมาอยู่ด้วยกันแล้วให้รักกัน เป็นญาติทางธรรม อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าความคุ้นเคยเป็นญาติอย่างยิ่ง ลักษณะอย่างนี้เรียกว่าเป็นธรรมาภิบาล เอาความถูกต้อง หรือผู้ที่กระทำผิดค่อยว่ากัน ไม่ดูไม่ดำไม่ว่า นี่เอาพรหมวิหารธรรมด้านเมตตา ส่วนกรุณา คือ เห็นผู้อื่นที่เขาทุกข์เราพยายามที่จะบอก ไม่ว่าจะเป็นพระหรือสามเณร ตลอดถึงญาติโยมที่มีปัญหาในชีวิต แต่ช่วยให้คำปรึกษาให้ธรรมะ เป็นเครื่องเตือนสติให้เขาแก้ความทุกข์ในชีวิตเขาได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“เจ้าอาวาสต้องเป็นผู้มีความกตัญญูตถะเวทิตี ทั้งต่อคุณพระพุทธศาสนาและต่อคุณครูบาอาจารย์ มีจริยาวัตรหรือความประพฤติ ท่วงทีวาจา และกิริยามารยาทที่ดีงาม ไปลามาไหว้ตามขนบธรรมเนียมประเพณีให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยและเคารพในสถานที่ ต้องเป็นผู้ไม่ถ้อยสไม่ถ้อยศักดิ์ ไม่ถ้อยนิกาย ใช้หลักความเป็นมนุษย์เสมอกัน ใช้หลักความเป็นพระเสมอกัน และยึดหลักความมีเมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก ทั้งเมตตาตนและเมตตาสัตว์สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน บทสรุป คือ ใช้หลักการ “ครองตน ครองคน ครองงาน” เช่น ครองตน คือ การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ สอนตัวเองได้ก่อน ค่อยไปสอนคนอื่น บอกตัวเองได้ ใช้ตัวเองเป็น เห็นตัวเองชัด ปฏิบัติตัวเองได้ถูกต้อง ค่อยไปสอนคนอื่น ถึงจะไม่มัวหมอง ต้องมีความรู้ในพระธรรมวินัยให้ครบทั้ง 3 ด้าน (ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ) ปริยัติ หมายถึง การเล่าเรียนพระไตรปิฎก ปฏิบัติ หมายถึงการดำเนินการไปตามระเบียบแบบแผน การกระทำเพื่อให้เกิดความชำนาญ

ปฏิเวธ หมายถึง เข้าใจตลอด ล่วงผลปฏิบัติ เป็นต้น เพื่อใช้เป็นแนวทางบริหารให้วัดอยู่ได้อย่างยั่งยืนสืบไป” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

แนวทางการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ซึ่งมีประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้ คือ ในการปกครองคณะสงฆ์ในวัด ผู้บริหารวัดใช้พระธรรมวินัยเป็นแกนหลัก และให้หลักธรรมาธิปไตย (ร่วมกันปกครอง) คือ ใช้หลักธรรมเป็นใหญ่ในการปกครอง และใช้หลักอุเบกขาพหุวิหาร (ความยุติธรรม) กับทุก ๆ ฝ่าย รับสนองงานด้านการปกครองคณะสงฆ์ของสมเด็จพระสังฆราช มหาเถรสมาคม และเจ้าคณะพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงาน เพื่อพัฒนาพระสังฆาธิการให้มีวุฒิการศึกษาและทักษะในการบริหารจัดการวัดให้มากยิ่งขึ้น ส่งเสริมให้วัดต่าง ๆ ร่วมกันกับชุมชนในการเสริมสร้างความมั่นคงของวัด ชุมชน และพระพุทธศาสนา โดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ขัดกับหลักของพระพุทธศาสนาและสมณวิสัย การจัดทำระเบียบปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับบุคลากรภายในวัด แต่ละวัดควรมีกฎระเบียบที่ชัดเจน และเป็นรูปแบบเดียวกัน ตลอดจนมีระเบียบปฏิบัติสำหรับบุคคลที่เขามาร่วมหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด เจ้าอาวาสเป็นผู้ทรงศีล ทรงธรรม มีคุณโลบายในการบริหารจัดการงานหรือจัดการวัด และการปกครองภิกษุสามเณร มีความเสียสละดูแลพระภิกษุและสามเณรอย่างใกล้ชิด การบริหารงานของเจ้าอาวาสควรมีการกระจายอำนาจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ส่งเสริมให้ฝ่ายสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการปกครองทั้งฝ่ายวัดและบ้านเมือง การวางแผนการบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบ และส่งเสริม สนับสนุน และประสานงาน เพื่อพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการให้มีวุฒิการศึกษาและทักษะในการบริหารจัดการวัดให้มากยิ่งขึ้น

4.4.1.2 ด้านการศาสนศึกษา การศึกษาในทางพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี เพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้ว จะไม่มีผู้ใดสามารถรู้และเข้าใจพระพุทธรวณะในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธศาสนาจะต้องเสื่อมสูญไปด้วย ด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมา จึงทรงทำการทำนุบำรุงสนับสนุนการเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และทรงยกย่องพระภิกษุสามเณร ที่เรียนรู้พระพุทธรวณะให้มีฐานันดรพระราชทานราชูปการต่าง ๆ มีนิตยภัต เป็นต้น ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารวัดดังนี้

“เบื้องต้นเราต้องพิจารณาถึงตัวเราเองก่อนว่า ในหมู่พระภิกษุนั้นเป็นแนวหน้าของบริษัทั้งหมด เราในฐานะที่เป็นผู้นำ คือ เดินก่อน มีภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เมื่อยุคสมัยพระพุทธเจ้า คือ พระอานนได้ทูลตรัสถามว่า เมื่อท่านปรินิพพานไปแล้วจะตั้งใครเป็นตัวแทนคล้าย ๆ กันว่าจะให้เป็นผู้ที่เป็นหลักผู้ใหญ่ ให้ทำงานเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ท่านบอกอานนทว่าไม่ได้ตั้งใคร พระธรรมวินัยนั้นแหละจะเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าหรือตถาคต ในบริษัททั้ง 4 นั้น มีภิกษุเป็นบริษัทที่หนึ่ง ภิกษุณีลำดับลงมาเป็นพระผู้หญิง อุบาสกหมายถึงว่าผู้เลื่อมใส ผู้เข้าใกล้พระรัตนตรัย ร่วมอุปถัมภ์ ร่วมอุปัฏฐาก และร่วมปฏิบัติธรรมเป็นบางครั้งบางเวลา หรือจะทำชั่วระยะอันเป็นปี เป็นพรรษาหรือเป็นกาล เป็นเวลาอันพอสมควรเท่าที่เขาคouldทำได้ เรานี้ตั้งตนไว้ให้มันชอบก่อน

ตามหลักจักรทั้งสี่ ที่มันหมุนเวียนหมุนไปสู่ความเจริญ จักรสี่ คือ มีอยู่ประเทศสมควรพบปะกับบัณฑิต นักปราชญ์ แล้วต่อจากนั้นเราจะต้องปกครองให้เหมือนพระ เรายรักษาความเป็นพระของเราเอาไว้ ไม่ได้ดู ไม่ได้ด่า ไม่ได้ว่า ไม่ได้กล่าว แต่พยายามที่จะเอาหลักที่พระพุทธเจ้าว่า ประชุมกันบ่อย ๆ เมื่อประชุมพร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมพร้อมเพรียงกันเลิก คำว่า บ่อย ๆ นี่ถ้าหากว่าทุกวันยังจะดีแล้วยึดหลักเรียกว่า หลักกัจจัตรา กัจจัตรา 10 ประการ ขึ้นต้นด้วยลงอุโบสถสังฆกรรม ปลงอาบัติ ทำคืนอาบัติ มีการสวดมนต์เข้าเย็นอะไรว่ากันหลายสิ่งหลายอย่าง มีการทำคืนซึ่งอาบัติคือมันหายไป มันเสียไปอะไรไป อาบัติหนักปล่อยไปถ้ามันแก้ไม่ได้อย่างปาราชิก บอกกันไปธรรมดา ๆ ว่ามันไม่ไหวแล้ว เคยมี แต่ไม่ได้ด่า ไม่ได้ว่า ไม่ได้กล่าว ไม่ได้เขียน ไม่ได้ตีอะไร เป็นเพียงแต่บอกว่า เออ ถ้ามันทำอะไรไม่ได้จริง ๆ ก็ปล่อยไป นอกจากนั้น การดูแลภิกษุสงฆ์หรือญาติโยมทั้งหลายทั้งปวง โดยส่วนใหญ่แล้วเมื่อประชุมกัน จะมีโอกาสได้สวดมนต์ทำวัตรเช้าถือเป็นประจำไม่ให้ขาดแต่ละวัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“แนวทางในการบริหารจัดการวัดที่ทำให้การดำเนินงานบริหารจัดการจนประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย ฉันทะ ความพอใจในงาน วิริยะ ความเพียรพยายาม จิตตะ ความใส่ใจมุ่งมั่นกับงานที่ทำ วิมังสา ความไตร่ตรองรอบคอบในการทำงาน (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 08.30 น.)

“จุดที่เป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการวัด ที่ได้รับเลือกกว่าเป็นวัดบริหาร การจัดการการบริหารอุทยานการศึกษา คือ การทำให้เป็นแบบอย่างเราทำตามปกติ เช่น ตอนเช้าทำวัตรสวดมนต์ หลังจากนั้นก็ทำความสะอาด และการอยู่การณ คือ ทำให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา โดยไม่ได้ทำเพื่อเอาหน้าหรือทำเพื่อกระตบกระทั้ง เราทำเพื่อศาสนาทำไปเรื่อย ๆ ทำตามแบบอย่างนี้ไป” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.30 น.)

แนวทางการบริหารจัดการวัดในด้านการศาสนศึกษา ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งมีประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้ คือ ถวายการอุปถัมภ์ ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี ซึ่งเป็นระบบการศึกษาดั้งเดิมของคณะสงฆ์ โดยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ส่งเสริมการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่สูงกว่าระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ตั้งแต่ ป.ธ. 4 ขึ้นไป) ให้มีความหมายในระดับขั้นต่าง ๆ จัดให้มีรูปแบบและวิธีการศึกษาที่หลากหลาย โดยให้ผู้จบการศึกษาประโยค ป.ธ. 4 - 9 มีวิทยฐานะเป็นปริยญาตรถึงปริยญาเอก ซึ่งจะต้องศึกษาวิชาสามัญที่จำเป็นควบคู่กันไป จัดให้มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาต้นแบบให้ครบทุกเขตการศึกษา และขยายผลไปยังจังหวัดทุกจังหวัด กลุ่มโรงเรียน โดยให้มีแผนดำเนินการที่ชัดเจน จัดทำมาตรการในการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกแผนก โดยให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประสานกับสถานศึกษา เพื่อให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปแนะแนวการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกแผนก โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อให้เข้ามาสู่ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้น ส่งเสริมให้วัดและสถานศึกษา จัดให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้วยวิธีการที่หลากหลาย สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการเข้าสอบธรรมศึกษา รวมทั้งให้มีระบบการยกย่องเชิดชูเกียรติ

ที่เหมาะสมทั้งแก่ผู้เข้าสอบ สถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น ๆ สนับสนุนให้มีการศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนา ด้วยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ แก่พุทธศาสนิกชนทุกระดับวัย เน้นการศึกษาเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา รัฐบาลมีงบประมาณให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนหนังสือตั้งแต่ระดับ มัธยมศึกษาตอนต้นจนถึงระดับปริญญาตรี เป็นต้น

4.4.1.3 ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หลักการเผยแผ่ เป็นภารกิจด้านการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระภิกษุจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนเข้าวัด ปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา เช่น การจัดงานเทศน์มหาชาติ การจัดงานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดงานในวันที่กำหนดเป็นวันสำคัญของไทย (วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น) ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารวัดดังนี้

“เหตุผลสำคัญที่ทำให้วัดได้รับเลือกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่นนั้น เพราะทุกคนเข้ามาช่วยเหลือกัน ร่วมแรงร่วมใจในการที่จะอุปถัมภ์คำสอนพระพุทธศาสนา อุปัฏฐากพระภิกษุสามเณร ผู้ปฏิบัติธรรมภายในวัด และสิ่งที่สำคัญ คือ การบริหารจัดการบุคลากรที่อยู่ร่วมกันในวัด โดยใช้หลักธรรมเรื่องของพรหมวิหารธรรม ให้มีเมตตาธรรมต่อกัน ไม่คิดไม่ดีต่อกัน ไม่พูดไม่ดี ไม่ทำร้ายกัน ต่างคนให้อภัยกัน โดยใช้หลักธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำเนินชีวิต ทั้งพระภิกษุสามเณรและญาติโยมทั้งหลาย ต่างสามารถนำหลักธรรมนี้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ชีวิตมีความเป็นอยู่อย่างร่มเย็นผาสุก แม้ว่าการเวลาจะผ่านไปแต่ละยุคแต่ละสมัย แต่คำสอนของพระพุทธเจ้ามีหลักในการปกครอง หลักในการดำเนินชีวิต สามารถนำปรับมาใช้ได้ทุกกาลเวลา เพราะเหตุนี้เองจึงเป็นเหตุผล ที่ทำให้ผู้คนจำนวนมาก สามารถอยู่ร่วมกันได้เข้าใจกันได้ ลดความขัดแย้งกันได้ ถ้าทุกคนต่างเกรงกลัวต่อบาป ละอายต่อบาป ไม่กระทำในสิ่งที่ไม่ดี สังคมจะอยู่ด้วยกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข เมื่อสังคมดีทุกคนในสังคมมีจิตใจที่ได้รับการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม ใช้หลักธรรมมาภิบาลในการปกครองการอยู่ร่วมกันแล้ว สังคมนั้นจะเป็นสังคมที่เข้มแข็ง แม้ไม่ร่ำรวย แต่ทุกคนจะมีความสุข ทุกคนจะอยู่ได้ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นในชีวิตก็ตาม เรามีหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ไว้สำหรับแก้ปัญหา แก่ความทุกข์ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ไม่ว่าคนนั้นจะยากดีมีเงิน ธรรมะจะเป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจของผู้คนอยู่ทุกยุคทุกสมัย ทุกกาลเวลา ด้วยเหตุนี้เอง จึงเป็นแนวทางที่จะทำให้วัดอยู่ได้อย่างยั่งยืน วัดจะเป็นศูนย์กลางทางจิตใจของผู้คน เป็นสิ่งที่พัฒนาจิตใจของผู้คนในสังคม ให้เป็นไปในทางที่ดี แล้วสังคมจะนำอยู่ ทุกคนรู้จักการทำบุญ ไม่ทำบาป ไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน วัดและสังคม จึงจะดำเนินงานควบคู่กันไปอย่างยั่งยืนร่วมกัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“จุดที่จะมาถึงวันนี้ได้ เรามุ่งไปที่ความศรัทธาเป็นหลัก เพราะถ้าเกิดว่าถ้าเขาไม่ศรัทธาแล้วจะทำอะไรก็ยาก ดังนั้น เราจะทำอย่างไรให้เขาเกิดความสุขและต้องรักษาศรัทธาให้เกิดความ

มั่นใจว่าจุดมุ่งหมายเป้าหมายที่เราจะพาพวกเขาไปคือที่ใด เราต้องย้อนกลับไปดูตอนที่เราขอพวกเขาเข้ามาในพระพุทธศาสนาเพื่ออะไร “สัพพะทุกขะ นิสสระณะะ, นิพพานะ สัจฉิกระณัตถายะ อิมัง กาสาวัง คะเหตวา ปัพพาเซถะ มัง ภัณฑะ” แปลว่า “ข้าแต่พระอุปัชฌาย์ผู้เจริญ ขอท่านจงรับเอาผ้า กาสาวะ แล้วบวชให้ข้าพเจ้าด้วยเถิด เพื่อข้าพเจ้าจะได้ประพฤติปฏิบัติกำจัดทุกข์ทั้งปวงให้สิ้นไป และกระทำพระนิพพานให้แจ้ง” ดังนั้น เป้าหมายที่จะไปถึงเราจะมองเราต้องย้อนไปดูว่าตนนั้นเกิดมาเพื่ออะไร หลักการวิธีการที่จะให้เขาเข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ไม่ใช่รู้และสัมผัสได้แค่เปลือกหรือ กระพี้หรือของปลอม เหมือนคำที่ว่าไว้ “ยศและลาภหาไปไม่ได้แน่ ๆ เหลือไว้แต่ต้นทุนบุญกุศล ทั้งสมบัติทั้งหลายให้ปวงชน ร้างของตนเขาก็เอาไปเผาไฟ” แต่อย่างไร เปลือกเป็นเครื่องห่อหุ้มกระพี้ ทำให้กระพี้เจริญงอกงาม กระพี้หุ้มห่อแก่น ส่งเสริมสนับสนุนให้แก่นค่อย ๆ เจริญเติบโตขึ้นไปเป็น ลำดับ แต่ต้องมีทั้งเปลือก กระพี้ และแก่น เป็นเครื่องห่อหุ้มส่งเสริมซึ่งกันและกัน ดังนั้น เป้าหมายของเราต้องชัดเจนเราได้ทำให้เขาได้ซึมซาบในพระพุทธศาสนาว่า พระพุทธศาสนาช่วยอะไรเขาได้ ทำให้เขาได้อุ้มใจช่วยให้เขาได้มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่ใช่เอาเฉพาะของวัตถุเน้นแต่ทำบุญให้ทานอย่างเดียว แต่สิ่งที่จะทำให้ผู้นั้นจิตใจที่ดียิ่งที่สุด คือ ธรรมะ เราต้องเอาธรรมะที่เราศึกษาให้สอดแทรกเข้าไปในใจให้เขาได้เข้าใจถึงหลักธรรมมากที่สุดเพราะว่าธรรมะนั้นแหละที่จะรักษาเขา ให้หลักธรรมเป็นที่พึ่งอย่าง น้อย ๆ ถ้าเขาไม่ได้มาบวชที่วัดก็ให้บวชที่บ้านได้ คือ ให้ความเป็นพระอยู่ในใจของเขาเป็นที่พึ่ง นี่คือนโยบายและวิธีการที่ใช้อยู่ในการขัดเกลาพวกเขาตามเหตุและปัจจัยเป็นแนวทางที่จะทำให้วัดอยู่ได้อย่างยั่งยืนต่อไป” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“การทำงานโดยการมีส่วนร่วมด้วยกันทั้งหมดทุก ๆ ฝ่ายที่ทางวัดได้มอบหมายงานให้ รวมถึงผู้บริหารเองต้องเอาใจใส่ในการทำงานระหว่างผู้บริหารและผู้มีส่วนร่วมจึงจำเป็นอย่างยิ่ง แม้เจ้าอาวาสจะมีความสามารถขนาดไหน แต่ถ้าผู้มีส่วนร่วมเขาไม่เอาด้วยมันก็ไม่สามารถที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จได้ การที่จะทำงานให้สำเร็จร่วมกันได้นั้น มันต้องมีองค์ประกอบให้ไปด้วยกันได้ดี คือ (1) มีทุน (2) มีบุคลากรที่เพียงพอ (3) มีวัสดุอุปกรณ์ทรัพยากรต่าง ๆ จึงจะทำงานร่วมกันได้และประสบความสำเร็จ สำหรับแนวทางที่จะทำให้วัดอยู่ได้อย่างยั่งยืนต้องมีทั้งศาสนสถานและศาสนบุคคลที่จะรองรับและสืบทอดไปพร้อมกัน เช่น สร้างโบสถ์วิหารใหญ่โต สร้างโรงเรียนเยอะแยะมากมายราคาเป็น 10 ล้านบาท แต่ไม่มีใครเข้าไปเที่ยวหรือไม่มีนักเรียน ยากที่จะทำให้มีความมั่นคงและยั่งยืนได้ ดังนั้น ทางวัดจึงเน้นเกี่ยวกับเรื่องของการสร้างศาสนบุคคลที่จะสืบทอดจากเจ้าอาวาสรุ่นต่อไป หรือว่าหมดยุคผมแล้วคนที่ทำงานรุ่นต่อไปสามารถที่จะรับงานตรงนี้และสามารถที่จะขยายผลการดำเนินการต่อไปได้ ดังนั้น การสร้างศาสนบุคคลหรือว่าการสร้างศาสนทายาทรุ่นต่อ ๆ ไปจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งตอนที่ผมมาอยู่ใหม่ ๆ พระแค่ 2-3 รูป ต่อมาจำนวนเพิ่มขึ้นอีกประมาณ 30 รูป สนับสนุนให้เขาได้มีการพัฒนางานและการช่วยเหลือเขา ปัจจุบันนิมนต์ไปเป็นเจ้าอาวาสที่วัดอื่น ซึ่งเหลือพระอยู่ที่วัด 18 รูป แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาศาสนบุคคลเพื่อที่จะรองรับงานนี้เป็นไปได้ อย่างดี เพื่อให้เกิดความยั่งยืนเราต้องสร้างศาสนบุคคล เพื่อที่จะรองรับมาเป็นตัวแทนของเราในการที่จะพัฒนาต่อไปได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 12.30 น.)

แนวทางการบริหารจัดการวัดในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ซึ่งมีประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้ คือ ควรส่งเสริมและสนับสนุนพระธรรมทูตที่ปฏิบัติศาสนกิจ ด้วยวิธีการและรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการฝึกอบรมก่อนและระหว่างปฏิบัติงาน รวมทั้งให้มีการประเมินผลเพื่อการพัฒนาการดำเนินการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ควรส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติ โดยเน้นการนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันจนเป็นนิสัย ส่งเสริมให้วัดที่มีความพร้อมและสามารถจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมให้มากยิ่งขึ้น อย่างน้อย 1 ตำบลต่อ 1 สำนัก โดยสนับสนุนให้มีการจัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์ ให้สามารถนำหลักธรรมไปอบรมประชาชน เน้นการปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ทั้งโดยผู้สอนและผู้ศึกษา ส่งเสริมให้คณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนจาริกแสวงบุญ ณ สังฆมณฑลสถาน และสถานที่สำคัญของพระพุทธศาสนา โดยจัดให้มีกฎหมายคุ้มครองและอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมเพื่อซึมซับความรู้ความเข้าใจในดินแดนมาตุภูมิของพระพุทธศาสนา ควรสนับสนุนด้านเอกสาร ตำรา สิ่งพิมพ์อื่น ๆ โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีมาประกอบการดำเนินงานให้เหมาะสม เช่น วัสดุ โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อนำมาประกอบการศึกษาพระพุทธศาสนา เกมธรรมะ เป็นต้น ควรพัฒนาตนให้มีความรู้รอบด้านทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อที่ได้มีความรอบรู้ มีความเข้าใจในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น

4.4.1.4 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การศึกษาสงเคราะห์เป็นการให้การสงเคราะห์ด้านการฝึกฝน อบรมแก่ประชาชน ความสำคัญการศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาที่วัด คณะสงฆ์ดำเนินการขึ้น เพื่อสนองต่อนโยบายของภาครัฐ ในอันที่จะส่งเสริมให้ประชาชน เยาวชน ได้รับการศึกษา หลักการศึกษาสงเคราะห์เป็นภารกิจด้านการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่มีความรู้คู่คุณธรรมของประเทศ เป็นต้น ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารวัดดังนี้

“การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถและมีภูมิธรรมโดยยึดหลักการและแนวทางของนโยบายในการบริหารงานที่ชัดเจน ซึ่งทางวัดใช้หลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ (6) ด้านการสาธารณูปการ โดยที่วัดจะให้ความสำคัญด้านการศึกษามากที่สุด เป็นแนวทางในการบริหารจัดการวัดให้เกิดความยั่งยืน โดยอีกหลักที่ใช้ควบคู่กันกับการบริหารจัดการ คือ การเห็นประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นด้วย และมีการต่อยอดและสามารถส่งต่อการพัฒนาจากรุ่นสู่รุ่นไปอย่างไม่มีการสิ้นสุด” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.00 น.)

“ทางวัดปทุมมาลัย ซึ่งตั้งอยู่ในตัวเมืองอุบลราชธานี เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการประชุมแสดงแนวคิดเพื่อการพัฒนาอยู่เรื่อย ๆ และเปิดโอกาสให้คนที่มีความรู้ความสามารถในแต่ละด้านได้แสดงบทบาทอย่างเต็มที่ พร้อมทั้งให้งบประมาณสนับสนุนในแต่ละงาน

เท่าความจำเป็น ที่สำคัญในเรื่องความโปร่งใสในเรื่องการเงินมีความชัดเจน มีแต่เรื่องรายรับรายจ่าย พร้อมทั้งให้ทุก ๆ ฝ่ายหน่วยงานสามารถตรวจสอบ แล้วสามารถมีการร่วมมือในการพัฒนาวัดได้ วัดปทุมมาลัยอยู่อย่างยั่งยืนอยู่แล้ว ด้านบริหารงาน เน้นการปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ให้ญาติโยมเห็น การสร้างศรัทธาให้ญาติโยมเห็นก็อยู่ได้ บ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน ศูนย์แพทย์ กลุ่มคนเรานี้จะช่วยค้ำ จุนพระพุทธศาสนาช่วยวัดได้ตลอดไป” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

แนวทางการบริหารจัดการวัดในด้านการศึกษาสงเคราะห์ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ซึ่งมีประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้ คือ การจัดการศึกษาเป็นโรงเรียน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยมุ่งให้พระภิกษุ สามเณร นักเรียน ได้ศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้แก่ โรงเรียนราษฎร์การกุศลของวัด ศูนย์การเรียนรู้ ศิลธรรมในวัด (ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เดิม หรือวันหยุดอื่น ๆ) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัด วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยสงฆ์ การสงเคราะห์ให้เด็กและประชาชนได้รับการศึกษาในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การเป็นผู้นำในการตั้งโรงเรียนในชนบทที่ตั้งวัด การให้สร้างสถานศึกษาในบริเวณวัด การให้ใช้หรือให้เช่าที่ดินวัด หรือที่ธรณีสงฆ์ในการสร้างสถานศึกษาของรัฐ หรือท้องถิ่น การสงเคราะห์ เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคลากรทางการศึกษา เช่น มอบทุนการศึกษา มอบ อุปกรณ์การศึกษา ฯลฯ ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาสได้ บริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัวเพื่อการศึกษาแก่เด็กในระบบโรงเรียนของรัฐหรือของเอกชน การสร้างหรือซ่อมแซมอาคารสถานศึกษา หรือการดำเนินการใด ๆ ของพระภิกษุที่มีความสามารถ โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยที่เป็นไปเพื่อการส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่อยู่ในวัยเรียน จัดว่าเป็นภารกิจด้านการศึกษา สงเคราะห์ทั้งสิ้น สนับสนุนให้วัดที่มีความพร้อมหรือสามารถให้จัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น จัดให้มีการยกย่องส่งเสริมวัดที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เช่น บริจาคเงินช่วยเหลือสร้างอาคาร อุปกรณ์การเรียนการสอน ทุนการศึกษาแก่นักเรียน โดยประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติตามความเหมาะสมการส่งเสริมหรือสนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์ ส่งเสริม/สนับสนุนด้านการศึกษาให้กับโรงเรียนหรือหน่วยงานราชการต่าง ๆ ส่งเสริม/สนับสนุนประชาชนในการส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ ส่งเสริม/สนับสนุนกองทุนการศึกษาต่าง ๆ ให้แก่เด็กยากจนหรือผู้ด้อยโอกาส

4.4.1.5 ด้านการสาธารณูปการ การสาธารณูปการ เป็นการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัด ความสำคัญการสาธารณูปการโดยรวม เป็นการพัฒนาวัดในด้านวัตถุทุกอย่างไม่เฉพาะ แต่ศาสนสถานเท่านั้น หากรวมไปถึงการทำวัดให้สะอาด ร่มรื่น สะดวกสบาย การทำถนนทางเดินในวัด และการตกแต่งวัดให้ดูสวยงามให้สบายตาแก่ผู้พบเห็น นอกจากนี้การสาธารณูปการ เป็นงานประจำของเจ้าอาวาสอย่างหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ ทั้งนี้เพื่อสร้างสิ่งที่เป็นรักษาสิ่งที่มีอยู่แล้วไว้ และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพไว้เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและพระสงฆ์ภายในวัด หลักการดำเนินการสาธารณูปการ เป็นภารกิจที่วัดหรือพระภิกษุดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส หรือกล่าวง่าย ๆ คือ ภารกิจด้านการก่อสร้าง การซ่อมแซม การจัดให้มีการบำรุงดูแลรักษาถาวรวัตถุหรือสาธารณสมบัติของวัด เช่น การสร้างอุโบสถ วิหาร อาคารเรียน ศาลาการเปรียญ

หอธรรม กุฏิ เมรุฯ การจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปด้วยดี การจัดทำบัญชีเสนาสนะและศาสนสมบัติของวัด เป็นต้น ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารวัดดังนี้

“เมื่อวัดเลียบได้พัฒนาวัดได้ระยะหนึ่ง และได้สร้างเสนาสนะ ปรับทัศนียภาพ และพัฒนาวัด ประกอบกับการที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้กำหนดตัวชี้วัด และมีคณะกรรมการเพื่อพิจารณา และวัดได้จัดทำเอกสารด้านการพัฒนาวัดได้ตรงตามหลักเกณฑ์ที่ทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด และคณะกรรมการที่ได้รับมอบหมายพิจารณาร่วมกัน และเห็นควรให้วัดเลียบเป็นวัดที่มีผลงานดีเด่น และเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น ซึ่งเมื่อการบริหารและการพัฒนาแบบนี้ จะทำให้วัดเกิดความยั่งยืนต่อไป ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

แนวทางการบริหารจัดการวัดในด้านสาธารณูปการ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ซึ่งมีประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้ คือ การสนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์รวมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่วัดและชุมชนโดยรอบ เช่น เป็นศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาและวิชาการต่าง ๆ ศูนย์การปฏิบัติศาสนกิจและการปฏิบัติธรรม เป็นธนาคารข้าว ศูนย์ฝึกวิชาชีพ ศูนย์กระจายข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน ส่งเสริมให้วัดเป็นสถานที่สะอาด สงบ ร่มรื่น และร่มเย็น เหมาะสำหรับเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความสงบสุขของจิต ส่งเสริมและถวายเป็นการอุปถัมภ์ให้วัดมีเสนาสนะที่มั่นคงแข็งแรง สวยงาม ประหยัด โดยปรับภูมิทัศน์ให้เหมาะสมปราศจากมลพิษ ส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนทั่ววัด โดยให้มีการแบ่งแยกเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตต่าง ๆ เช่น เขตอภัยทานภายในวัด ให้ชัดเจนเป็นสัดส่วน ตามความเหมาะสมของวัดนั้น ๆ พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการปรับปรุงวัดให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่สงบ การสร้างไม่ควรสร้างเกินความจำเป็นของวัด การก่อสร้างใด ๆ ควรเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน ควรก่อสร้างกำแพงวัดเพื่อแบ่งเขตวัดอย่างชัดเจน ตลอดจนวัดควรเป็นตัวอย่างที่ดีในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเร่งรัดดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินของวัด ที่ธรณีสงฆ์ที่ศาสนสมบัติกลางให้มีขอบเขตที่ชัดเจน เพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่ของพระพุทธศาสนาซึ่งจะนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างวัดและชาวบ้านต่อไป

4.4.1.6 ด้านการสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์เป็นการช่วยเหลือประชาชนทั่วไป การสาธารณสงเคราะห์ นอกจากเป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้และประสบภัยแล้ว ยังหมายรวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางราชการ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้การฝึกอาชีพแก่ประชาชน การให้ใช้สถานที่วัดสำหรับดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หลักการสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจที่วัด หรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ทั้งนี้ โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ประชาชนเป็นสำคัญ ได้แก่ การสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร รวมถึงวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน การให้วัดเป็นสถานที่ประกอบการกุศลเกี่ยวกับเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การสวดศพ การเผาศพ การทำบุญอุทิศ การถวายสังฆทาน ตลอดจนการให้วัดเป็นสถานที่จัดฝึกอบรมประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคร้าย หรือผู้ป่วยยากไร้ การจัดให้มีโรงพยาบาล การบริจาคทรัพย์สินส่วนตัว หรือชักชวนญาติโยมบริจาคทรัพย์สิน จัดสร้างโรงพยาบาล การให้ความรู้ข่าวสารแก่ชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา การสาธารณสุขมูลฐาน

การปกครอง การช่วยเหลือผู้ประสบทุกข์หรือการบำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เป็นต้น ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารวัดดังนี้

“ข้อดี สำหรับการใช้หลักคุณธรรมฯ ใช้ในการบริหารจัดการวัดนั้นไม่ว่าจะเป็น การใช้ในการครองตน ครองงาน ครองคน แล้ว ประหนึ่งดูเหมือนว่า เราให้สิ่งไหนแก่วัด แก่ชุมชน สิ่งนั้นจะตอบผลกลับมาเสมอเหมือนคำว่า การที่เอาใจเขามาใส่ใจเรา ต่อด้วยหลักธรรมาภิบาล โดยอาศัยหลักของความถูกต้อง หลักของความเหมาะสม หลักของความบริสุทธิ์ คือ การวินิจฉัย หรือการ กระทำกิจการงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ และหลักความยุติธรรม คือ การนำหลักทศพิธราชธรรม มาเป็น แบบเป็นแผนในการบริหารการจัดการวัด” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 12.30 น.)

“เริ่มจากเจ้าอาวาสต้องปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นในตัวเองก่อน ให้เกิดความเชื่อถือ ในตัวเองก่อน จากนั้นทำหน้าที่ใช้ปัญญาดูแลรักษาและให้ความสะดวกแก่ผู้มาบำเพ็ญบุญกุศล ปลูกศรัทธาให้ชาวบ้าน โดยใช้หลักการสงเคราะห์ผู้ยากไร้และอนุเคราะห์ให้ความช่วยเหลือ เผยแผ่พา ปฏิบัติธรรมฝึกสมาธิ เติบงกรม ภาวนารักษาศีลอุโบสถ แบ่งหน้าที่ดูแลสิ่งของวัดตามความรับผิดชอบ แบ่งเป็นฝ่ายตามความถนัดของแต่ละคน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 12.30 น.)

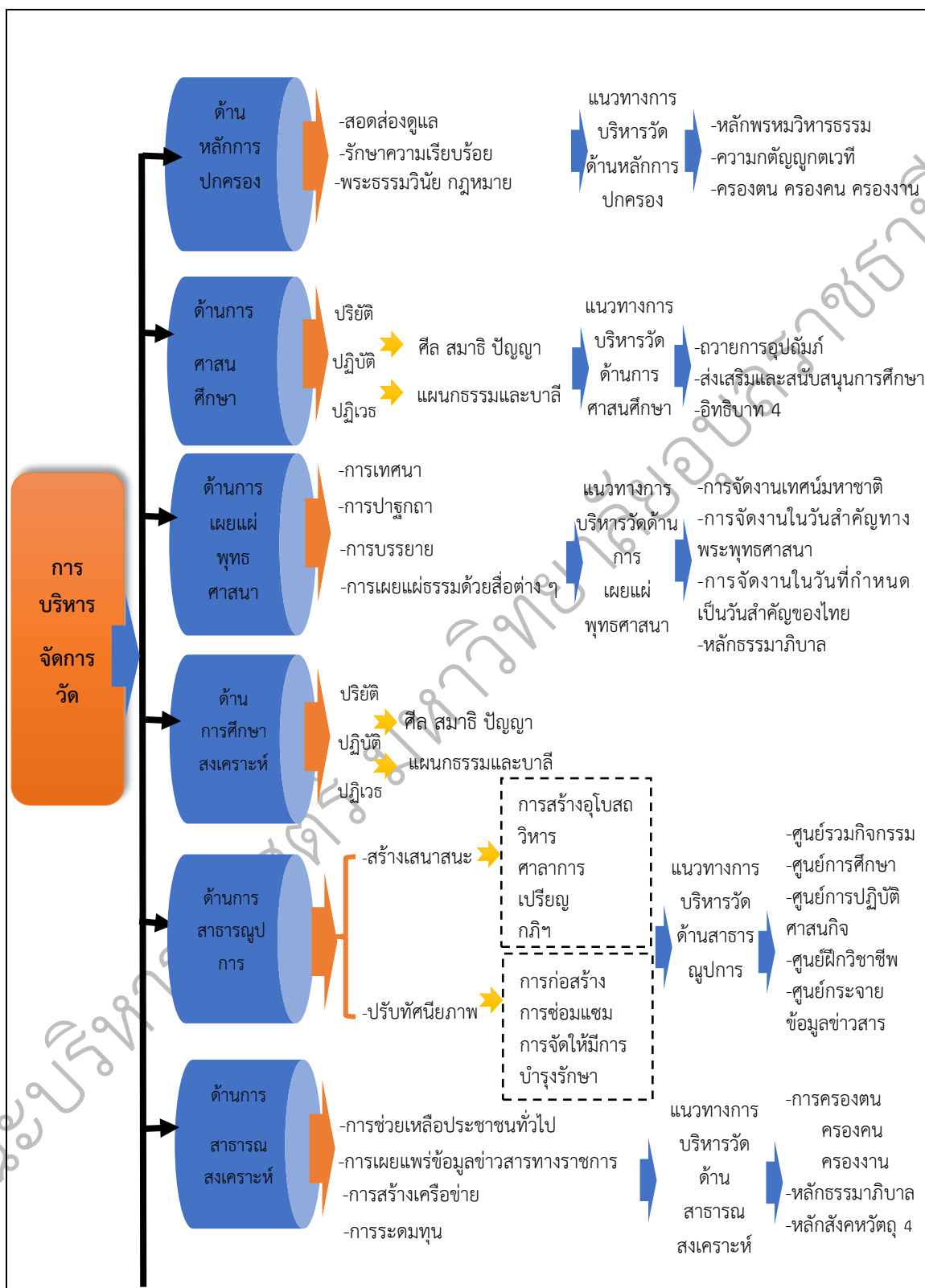
“การปกครองที่มีความเป็นอยู่ในระบบที่เรียกว่าเป็นพี่น้องไม่ว่าจะถือว่าเป็นคนอื่น โกลในความเป็นวิสาสะ จากนั้นให้ความคุ้นเคยโดยใช้หลักปฏิบัติตามแนวทางการสงเคราะห์โดยใช้ หลักสังคหวัตถุธรรมนั้นแหละ โดยมีการให้ มีการกล่าวด้วยถ้อยคำที่มีเหตุมีผล แล้วมีการเสียสละ ไม่ ถือว่าเรามีอำนาจแต่ให้ใช้ความเสมอโดยที่เห็นว่าความเป็นพี่น้องนี้เป็นสำคัญ อันนี้คือช่วยเหลือในกิจ ที่เป็นประโยชน์ให้การสงเคราะห์ในด้านการศึกษาการเล่าเรียน หลักธรรมในการบริหารตัวบุคคล งานทรัพยากรบริหารสถานที่ บริหารข้าวของเครื่องใช้ บริบทภายในวัด คือ สิ่งของต่าง ๆ เช่น เครื่อง บริโภคหรือลาภสักการะ การอุปโภคบริโภคนั้นโดยเฉลี่ยให้กันคือ มีการสงเคราะห์ให้แก่ผู้ที่มีความขาดแคลนไม่ว่าจะเป็นภายในวัดหรือนอกวัดในการช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชนที่พอจะออกไปส่งเสริมได้ อาจจะ เป็นข้าวของเครื่องใช้เครื่องอะไรต่าง ๆ โดยไม่เห็นแก่ว่าเป็นสิ่งของที่จะต้องเกิดความหวงแหนเก็บไว้ หากเวลามีกิจกรรมต่าง ๆ ให้ความสะดวกในการทำกิจกรรมที่ชุมชน เช่นว่า การจัดงานการจัดสถานที่ การยืมใช้สถานที่เราก็ให้ความร่วมมือด้วย ต่อจากนั้นสิ่งของที่เราถืออยู่ไม่ว่าจะเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค อาหารบิณฑบาตเราได้มีการสงเคราะห์ให้แก่ชุมชนด้วย” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.00 น.)

“แนวทางเริ่มต้นที่ความเชื่อมั่นในตนเองก่อนต้องคิดว่างานที่เราทำจะต้อง สำเร็จ “มโนปุพพคมา ฌมมา มโนเสฏฐา มโนมยา” ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ และเมื่อเชื่อมั่นในตัวเอง จะทำไปตามระบบงานตามแผนงานที่วางไว้ และมีการประชุม กับทางหมู่คณะเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันและเชื่อมความสัมพันธ์ให้เกิดมีขึ้นในหมู่คณะ เมื่อเกิด ความสามัคคีความพร้อมเพรียงกันจะนำไปสู่ความสำเร็จต่อไป ซึ่งที่ผ่านมาก็ทำสำเร็จทุกอย่าง เพราะ เป้าหมายของเราเพื่อความสำเร็จของงานที่ทำ เหมือนการทำกรรมฐานตลอดเวลาจะทำการใด ขอให้

ทำด้วยจิตใจที่เป็นกุศลเพื่อศีลธรรม เพื่อครูบาอาจารย์ และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา จะทำให้พระพุทธศาสนานั้นคง เจริญ เป็นที่พึ่งแก่สัตว์โลกได้อย่างยั่งยืน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

แนวทางการบริหารจัดการวัดในด้านสาธารณสงเคราะห์ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีใจความสำคัญคือ การประสานคณะสงฆ์ในการสร้างเครือข่ายให้ความช่วยเหลือให้ครอบคลุมทั่วประเทศ รวมทั้งประสานงานกับคณะสงฆ์ในการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือวัด ชุมชน และประชาชน โดยหลักการให้วัดและชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้เป็นต้นแบบและเป็นที่พึ่งของวัดและชุมชนอื่น สนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์รวมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่วัดและชุมชนโดยรอบ ซึ่งรวมทั้งศาสนิกชนของศาสนาต่าง ๆ เพื่อความสมานฉันท์และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข จัดให้มีเครือข่ายระหว่างองค์กรสาธารณกุศลทางพระพุทธศาสนา กลุ่มอาสาสมัครในทุกจังหวัด ให้ความเข้มแข็งและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จัดให้มีสวัสดิการของเจ้าหน้าที่ทุกประเภท เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานรวมทั้งจัดระบบอื่น ๆ ที่จะให้ความช่วยเหลือแก่เจ้าหน้าที่ในสังกัดให้มีความเป็นอยู่อย่างมีความสุขตามสภาพที่เหมาะสม จัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงานให้พอเพียงในการปฏิบัติงานเชิงรุก และการให้การบริการแก่พระภิกษุสามเณรและผู้มาติดต่อขอรับบริการ ตลอดจนสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น ในการติดต่อกับหน่วยงานอื่น ๆ การจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งควรให้วัดเป็นศูนย์กลางให้เกิดการยอมรับตลอดไปว่าวัดกับชุมชนนั้น ๆ เป็นหน่วยงานเดียวกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

สรุปได้ว่า ในการบริหารจัดการวัด ทั้ง 6 ด้านที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้นั้น ในปัจจุบันผู้บริหารจัดการวัดหรือเจ้าอาวาสมีบทบาทหน้าที่สำคัญมาก โดยการบริหารวัดยึดหลักพระธรรมวินัย ผสมกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ วัดเป็นศูนย์กลางสำคัญในชีวิตพระสงฆ์ในฐานะผู้อยู่อาศัยและปกป้องรักษาวัดย่อมจะมีบทบาทที่สำคัญมากในชุมชนโดยอัตโนมัติ บทบาทตามประเพณีของพระสงฆ์ ประกอบด้วยการเป็นพิธีกรในการประกอบพิธีกรรม ช่วยส่งเสริมความสามัคคีของชาวบ้าน ปลอบโยนประชาชนในยามเจ็บไข้ได้ป่วย หรือเป็นทุกข์และช่วยตัดสินใจหาข้อพิพาทระหว่างสมาชิกของหมู่บ้าน รวมถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สอนธรรมะหลักศีลธรรมจริยธรรมให้ประชาชนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นหน้าที่อันสำคัญยิ่งสำหรับผู้บริหารวัด ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 แนวทางการบริหารจัดการวัดในพระพุทธศาสนา

จากภาพที่ 4.1 สามารถอธิบายแนวทางการบริหารจัดการวัดในพระพุทธศาสนา ดังนี้

1) ด้านหลักการปกครอง เป็นภารกิจที่วัดโดยพระภิกษุผู้เป็นเจ้าของวัด หรือเจ้าคณะปกครอง ดำเนินการสอดส่อง ดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัด หรือในปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าคณะปกครองทุกระดับนับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาคเจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่พระภิกษุทำหน้าที่เป็นพระกรรมวาจาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตร เป็นต้น ซึ่งวัดที่มีความโดดเด่นด้านการปกครอง ประกอบด้วย (1) วัดสุปฏิหารามวรวิหาร (ธ) (2) วัดใต้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ (ธ) (3) วัดเลียบ (ธ) และ (4) วัดแสงเกษม

2) ด้านการศึกษา การศึกษาในทางพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี เพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้ว จะไม่มีผู้ใดสามารถรู้และเข้าใจพระพุทธรวณะในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธศาสนาจะต้องเสื่อมสูญไปด้วย ด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมา จึงทรงทำการทำนุบำรุงสนับสนุนการเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และทรงยกย่องพระภิกษุ สามเณรที่เรียนรู้พระพุทธรวณะให้มีฐานันดรพระราชทานราชูปการต่าง ๆ มีนิตยภัต เป็นต้น ซึ่งวัดที่มีความโดดเด่นด้านการศึกษา ประกอบด้วย (1) วัดคำไฮใหญ่ (2) วัดป่าวิเวก (3) วัดหนองสองห้อง และ (4) วัดวาริอุดม (ธ)

3) ด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา หลักการเผยแผ่ เป็นภารกิจด้านการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระภิกษุจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนเข้าวัด ปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งวัดที่มีความโดดเด่นด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา ประกอบด้วย (1) วัดใต้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ (ธ) (2) วัดสุปฏิหารามวรวิหาร (ธ) และ (3) วาริอุดม (ธ)

4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การศึกษาสงเคราะห์เป็นการให้การสงเคราะห์ด้านการฝึกฝนอบรมแก่ประชาชน ความสำคัญการศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาที่วัด คณะสงฆ์ ดำเนินการขึ้นเพื่อสนองต่อนโยบายของภาครัฐ ในอันที่จะส่งเสริมให้ประชาชน เยาวชน ได้รับการศึกษา หลักการศึกษาสงเคราะห์เป็นภารกิจด้านการดำเนินการจัดการศึกษา ที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งวัดที่มีความโดดเด่นด้านการศึกษาสงเคราะห์ ประกอบด้วย (1) วัดคำไฮใหญ่ (2) วัดหนองสองห้อง (3) วัดแจ้ง และ (4) วัดหนองขุน

5) ด้านการสาธารณูปการ การสาธารณูปการ เป็นการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัด ความสำคัญการสาธารณูปการโดยรวม เป็นการพัฒนาวัดในด้านวัตถุทุกอย่างไม่เฉพาะแต่ศาสนสถานเท่านั้น หากรวมไปถึงการทำวัดให้สะอาด รมรื่น สะดวก สบาย การทำถนนทางเดินในวัด และการตกแต่งวัดให้ดูสวยงามให้สบายตาแก่ผู้พบเห็น นอกจากนี้การสาธารณูปการ เป็นงานประจำของเจ้าอาวาสอย่างหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ ทั้งนี้เพื่อสร้างสิ่งที่เป็นรักษาสิ่งที่มีอยู่แล้วไว้และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพไว้เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและพระสงฆ์ภายในวัด ซึ่งวัดที่มีความโดดเด่นด้านการสาธารณูปการ ประกอบด้วย (1) วัดปทุมมาลัย (2) วัดยางน้อย (3) วัดแสงเกษม และ (4) วัดใต้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ (ธ)

6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์เป็นการช่วยเหลือประชาชนทั่วไปการสาธารณสงเคราะห์ นอกจากเป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้และประสบภัยแล้วยังหมายรวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางราชการ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้การฝึกอาชีพแก่ประชาชน การให้ใช้สถานที่วัดสำหรับดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หลักการสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจที่วัด หรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ประชาชนเป็นสำคัญ ซึ่งวัดที่มีความโดดเด่นด้านการสาธารณสงเคราะห์ ประกอบด้วย (1) วัดหนองสองห้อง (2) วัดวาริอุดม (ธ) (3) วัดหนองขุ่น และ (4) วัดปทุมมาลัย

4.4.2 แนวทางในการบริหารจัดการวัดในด้านหลักความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส

หลักธรรมาภิบาลที่นำมาใช้ในการบริหารจัดการวัด คือ หลักคุณธรรม หลักความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่วัดได้นำมาประยุกต์ใช้และเมื่อนำหลักธรรมาภิบาลไปบูรณาการกับการบริหารจัดการวัดแล้ว การปกครองที่มีความบกพร่องจะสามารถเปลี่ยนเป็นการบริหารที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การศาสนศึกษามีปัญหาด้านบุคลากร งบประมาณ และวิธีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยบูรณาการเข้ากับวิทยาการสมัยใหม่ การเผยแพร่ เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมและนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ การสาธารณูปการต้องบริหารในรูปคณะกรรมการให้เกิดความโปร่งใสตรวจสอบได้ การศึกษาสงเคราะห์ จัดกองทุนช่วยเหลือผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา และการสาธารณสงเคราะห์ ต้องทำหน้าที่ช่วยประชาชน โดยเกลี้ยทรัพยากรจากส่วนที่มากไปสู่ส่วนที่ขาดแคลน จากการให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางในการบริหารจัดการวัดในด้านหลักความโปร่งใส ดังนี้

“เริ่มจากเจ้าอาวาสต้องปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นในตัวเองก่อน ให้เกิดความเชื่อถือในตัวเองก่อน จากนั้นปลูกศรัทธาให้ชาวบ้าน มีสัจจะมีความจริงใจต่อหมู่คณะ ก่อนจะทำกิจกรรมหรือมีการจัดงานใด ๆ จะมีการเรียกประชุมคณะกรรมการและไวยาวัจกรวัดให้เข้ามาพูดคุยปรึกษาหารือกัน โดยเน้นหลักการทดสอบ ประเมินผล และตรวจสอบได้ ให้เป็นไปตามระเบียบแบบกติกาที่วางไว้ รายรับ รายจ่าย มีการลงลายมือชื่อผู้เบิกจ่าย และสามารถตรวจสอบได้ ส่วนเงินที่ได้มาจากการทำกิจกรรมให้นำไปใช้ให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์หรือตามมติที่ประชุมข้างต้น เพื่อให้มีความน่าเชื่อถือมีความโปร่งใสในการบริหารจัดการวัด” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“แนวทางการบริหารจัดการวัด อาศัยความรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณตน รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล เพื่อให้รู้จักวางตัวให้เหมาะสม” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“แนวทางการจัดการภายในวัด โดยปฏิบัติตามระบบระเบียบของวัด ปฏิบัติตามกติกาที่วางไว้ มีความเชื่อมั่น มีระเบียบแบบแผน จากนั้นปฏิบัติตามกฎที่ได้วางไว้ จะเกิดความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่และเกิดความน่าเชื่อถือกับหมู่คณะ ส่งผลให้การบริหารจัดการประสบความสำเร็จ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“การแจ้งข้อมูลข่าวสารนี้ทางวัดเองมีการแต่งตั้งอยู่แล้วและชุมชนเราเป็นชุมชนที่ใหญ่ ในหลักการความน่าเชื่อถือ มีการตั้งคณะกรรมการที่มาจากหลาย ๆ ภาคส่วน หลาย ๆ สาขาอาชีพ คือจะเอาบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นทางวัด ทางคณะกรรมการเองมีการจัดการเกี่ยวกับเรื่องเอกสาร บัญชีรับรายจ่าย ภาษี คือ สามารถตรวจสอบได้ทุก ๆ ปี การร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ภาครัฐเอกชนเราจะให้มีส่วนเกี่ยวข้องในการตรวจสอบความโปร่งใสคิดว่าน่าจะโปร่งใสพอ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“มีแนวทางที่จะจัดการภายในวัดและชุมชน โดยจะมีการเรียกคณะกรรมการมาประชุมก่อนที่จะมีงาน เช่น ประชุมในหัวข้องานถึนปีนี้จะสร้างอะไร จะนำไปใช้ประโยชน์อะไรบ้าง เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน และหลังจากการจัดงานเสร็จแล้วเราต้องทำรายรับรายจ่ายว่าได้เงินมาจำนวนเท่าไร แล้วแจ้งในที่ประชุมจากนั้นให้ทางผู้นำชุมชนประกาศให้ชาวบ้านเขารู้ด้วยว่าโอนเงินจำนวนนี้เท่านี้เท่านี้แจกแจงรายละเอียดให้ชัดเจน สมมติว่าได้รับเงิน 1 ล้านบาท มีค่าใช้จ่ายไปประมาณ 1 แสนบาท เหลือประมาณ 9 แสนบาท จะนำมาชี้แจงว่าจะนำเงินจำนวนหนึ่งมาเพื่อที่จะก่อสร้างตามจุดประสงค์ในที่ประชุมเป็นเบื้องต้น และในส่วนของคุณค่าค่าไฟในแต่ละเดือนทางวัด ซึ่งจะทำบัญชีว่าภายในเดือนนี้ค่าไฟเท่าไร ค่าน้ำเท่าไร ค่าสบส้วมเท่าไร ค่าอาหารโรงเรียนเท่าไร แล้วมีการจัดทำบัญชีสามารถตรวจสอบได้เพื่อที่จะให้ประชาชนเขามีความมั่นใจและมีความเชื่อใจในการบริหารจัดการวัดช่วยในด้านหลักความน่าเชื่อถือความโปร่งใสของวัด” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 12.30 น.)

“แนวทางการจัดการภายในวัด โดยมีการประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันทั้งภายในวัดและผู้นำชุมชนให้มีความศรัทธาและเชื่อมั่นว่าทางวัดได้ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าถูกต้องและชัดเจนสามารถชี้แจงได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“แนวทางการจัดการภายในวัด โดยปฏิบัติให้เกิดความเชื่อมั่น เกิดความอบอุ่น เกิดความสุข เกิดความเจริญรุ่งเรืองในการบริหารจัดการที่สามารถตรวจสอบได้ สามารถพิสูจน์ได้ทั้งด้านนิตินัยและพฤตินัย” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.00 น.)

“แนวทางให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการวัด อาศัยหลักการมีส่วนร่วม เมื่อทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วม เสมือนทุกฝ่ายได้เข้ามาร่วมงาน เมื่อร่วมกันทำงานแล้ว การทำงานร่วมกันย่อมได้

ทราบแนวทางการทำงาน หากมีข้อขัดข้องสามารถสอบถามได้ จึงเกิดความโปร่งใสในการบริหารจัดการวัด” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

“การบริหารจัดการภายในวัด โดยเน้นหลักความซื่อสัตย์สุจริต และคัดสรรบุคลากรที่มีศีล มีคุณธรรม มีใจศรัทธาและเคารพในพระภิกษุสามเณร มีจิตอาสาที่จะเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในวัดด้วยความเอาใจใส่ เริ่มจากเจ้าอาวาสเป็นคนเรียกบุคคลากรที่มีความไว้วางใจได้มาพูดคุยก่อน มีการเรียกประชุมคณะกรรมการและไวยาวัจกรวัดให้เข้ามาพูดคุยปรึกษาหารือกัน โดยเน้นหลักการที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและข้อกฎหมาย ซึ่งให้ปฏิบัติตามระเบียบตามกติกากฎที่วางไว้อย่างถูกต้อง เพื่อให้มีความน่าเชื่อถือหรือความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบงานการบริหารจัดการภายในวัดได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

สรุปได้ว่า แนวทางในการบริหารจัดการวัดในด้านหลักความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในเบื้องต้น พบว่า การที่สาธารณชนมีโอกาสรับรู้นโยบายด้านต่าง ๆ ของวัดและมีความมั่นใจว่าวัดมีความตั้งใจจริงในการดำเนินการตามนโยบายที่วางไว้ต่อชุมชนนั้นอย่างไร ซึ่งจะเกิดขึ้นได้เมื่อประชาชนกำหนด และดำเนินนโยบายเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับรู้ การเคลื่อนไหวของวัดได้ตลอดเวลาตามที่เห็นว่าเหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปแนวทางในการบริหารจัดการวัดในด้านหลักความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส ได้ดังภาพที่ 4.2

ภาพที่ 4.2 แนวทางในการบริหารจัดการวัดในด้านหลักความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส

จากภาพที่ 4.2 สามารถอธิบายแนวทางการบริหารจัดการวัดในด้านหลักความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส พบว่า เจ้าอาวาสต้องมีสัจจะ มีคุณธรรม มีศรัทธา และมีจิตอาสา บริหารงานด้วยความซื่อสัตย์ ตรวจสอบได้ รู้จักเหตุ ผล ตน ประมาณ กาล ชุมชน และรู้จักบุคคล จึงจะทำให้

ประชาชนและชุมชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธา นำมาซึ่งความเชื่อมั่น และจะทำให้เกิดความสุข ความเจริญรุ่งเรือง ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน ภาครัฐ และเอกชน

4.4.3 แนวทางในการบริหารจัดการวัดในด้านหลักการมีส่วนร่วม

จากการให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางในการบริหารจัดการวัดในด้านหลักการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลที่เกิดจากการสัมภาษณ์ได้ดังนี้

“พระสงฆ์ต้องเป็นผู้นำ สร้างศรัทธา สร้างความสามัคคี ให้เกิดในวัดและในชุมชนหรือมีการจัดกิจกรรมดึงคนเข้าวัด เช่น การจัดงานบุญผะเหวด (พระเวส) "บุญพระเวส" หรือพระเวสสันดร เป็นงานประเพณี หรืองานประจำปี งานบุญข้าวจี บุญข้าวสาก และทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ถือเป็นการใช้หลักการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในวัดและในชุมชน โดยมีการประชาสัมพันธ์บอกกล่าวให้ทุกคนมาร่วมในกิจกรรม และเจ้าอาวาสเรียกคณะกรรมการมาประชุมปรึกษาหารือกันกับทางชุมชนหรือหน่วยงานราชการ เพื่อให้ความช่วยเหลือและมีส่วนร่วมด้วย ช่วยกันใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการวัด แบ่งงานและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละส่วนในกิจกรรมที่ทางวัดหรือทางชุมชนจัดขึ้น ผู้นำชุมชนจะเชิญชวนชาวบ้านในชุมชนเข้ามาช่วยเหลืองานทางวัดในการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปจะนิยมทำบุญตักบาตร ฟังพระธรรมเทศนา รับศีล รับพร ถวายสังฆทาน เวียนเทียนรอบอุโบสถ กิจกรรมต่าง ๆ หรือตามสถานที่ต่าง ๆ ที่มีการจัดงาน ช่วยกันระดับธงชาติตามอาคารบ้านเรือน เพื่อความเป็นสิริมงคลต่อตนเองและครอบครัวสืบไป” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

“แนวทางการบริหารจัดการด้านหลักการมีส่วนร่วม วัดเลียบตั้งอยู่ในบริเวณเมืองอุบล เป็นชุมชนเมือง จึงได้นำหลักการบริหารคนมาใช้ หรือ 3 M (Man Money Material) เนื่องจากผู้คนที่เข้ามาใช้บริการในวัดมีมุมมองที่หลากหลาย จึงใช้หลักการนี้มาบริหารจัดการและพัฒนาวัด” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

“หากทางวัดจะจัดงานหรือมีกิจกรรมภายในวัดหรือภายในชุมชน จะมีการเรียกคณะกรรมการมาประชุมปรึกษาหารือกัน เพื่ออธิบายงานและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละแผนกและให้ผู้นำชุมชนเชิญชวนชาวบ้านในชุมชนเข้ามาช่วยเหลือร่วมงานของกิจกรรมภายในวัดหรือให้พระในวัดออกไปช่วยเหลืองานกิจกรรมของทางชุมชนด้วยเช่นกัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.00 น.)

“แนวทางการบริหารจัดการวัดสำหรับการมีส่วนร่วม คือ เวลาที่มีกิจกรรมในงานในวัดหรืองานนอกชุมชน เราจะมี การทำความเข้าใจกับบุคลากรของเราที่อยู่ภายในวัด ภิกษุสามเณรต้องให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ และมีการประชุมปรึกษาหารือกันกับทางชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันและสามารถร่วมในกิจกรรมที่ทางวัดหรือทางชุมชนได้จัดขึ้นร่วมกันได้ โดยแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบในส่วนงานต่าง ๆ ให้ชัดเจน เช่น เมื่อมีงานกิจกรรมภายนอกวัด ซึ่งทางชุมชนอาจจะมายืมสิ่งของเครื่องใช้ภายในวัดไปใช้ในงานของชุมชน และทางวัดอาจจะให้ลูกวัดไปช่วยจัดแต่งหรือเตรียมงานกับทางชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรือแม้แต่ทางวัดมีงานหรือกิจกรรมภายในวัด ผู้นำชุมชนจะ

พากันเชิญชวนญาติโยมและชาวบ้านเข้ามาช่วยเหลืองานทางวัด และทำกิจกรรมร่วมกันจนสำเร็จลุล่วง” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“แนวทางในการแก้ปัญหา จะใช้หลักอริยสัจ 4 วัดจะรับผิดชอบเท่าที่กำลังเราจะรับได้ จะมีศูนย์แพทย์ที่ทางวัดรักษาฝีอกาชีพ เรียนรู้พิธีกรรมประเพณีก็จัด วาจา มีการแสดงธรรมอบรมธรรมตลอด ส่วนใจ มีสถานที่ฝึกจิตฝึกใจ เพื่อให้พบทางพ้นทุกข์ สถานที่จอดรถ รถมาส่งรับโรงเรียนทุกอย่างฟรีทั้งหมด ในการบริหารจัดการผลรับผิดชอบทางสังคม ทั้งพระและสามเณรในวัดมีโอกาสดูประชุมปรึกษาหารือ เวลามิงานประจำวัด หรืองานบุญประจำปีบ้าง พระเณรเราจะมีการประชุมกันในช่วงปาฏิโมกข์ครบ 15 วัน มีการประชุมกันครั้งหนึ่งอยู่แล้วส่วนเรื่องการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ก่อนที่จะมีการจัดกิจกรรมจะมีการประชุมกัน หนึ่งวาระสองวาระเป็นนิตยอยู่แล้ว” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

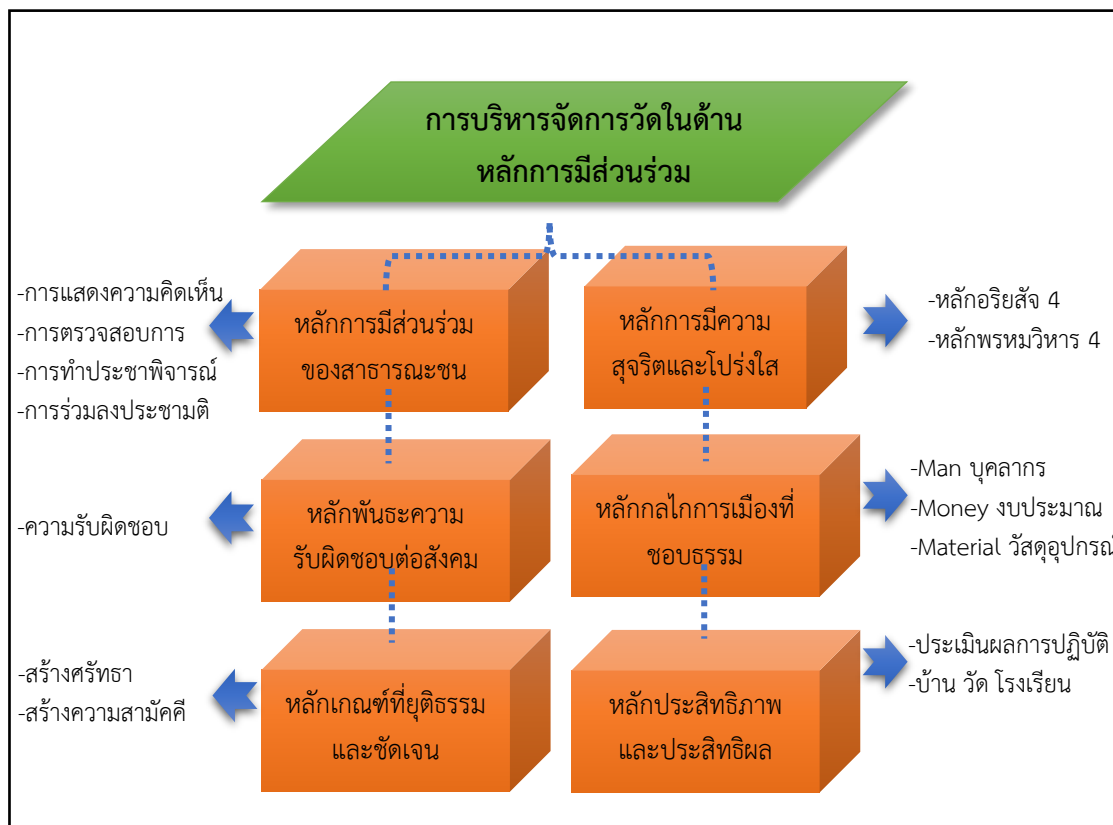
“แนวทางการบริหารจัดการวัดสำหรับการมีส่วนร่วม คือ เวลามีกิจกรรมมีงานในวัดหรืองานชุมชน เราจะมีประชุมปรึกษาหารือกันกับทางชุมชน โดยผ่านผู้นำชุมชน เพื่ออธิบายงานและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละส่วนให้เกิดความเข้าใจตรงกันและสามารถร่วมในกิจกรรมที่ทางวัดหรือทางชุมชนจัดขึ้นร่วมกันได้ ผู้นำชุมชนจะเชิญชวนชาวบ้านในชุมชนเข้ามาช่วยเหลืองานทางวัดมีส่วนร่วมด้วยกันทั้งสองทาง” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“แนวทางในการบริหารจัดการวัดในด้านหลักการมีส่วนร่วมประกอบด้วย (1) หลักการมีส่วนร่วมของสาธารณชน (2) หลักการมีความสุจริตและโปร่งใส (3) หลักพันธะความรับผิดชอบต่อสังคม (4) หลักกลไกการเมืองที่ชอบธรรม (5) หลักเกณฑ์ที่ยุติธรรมและชัดเจน (6) หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล และ (7) การมีประเมินผลการปฏิบัติ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“แนวทางการบริหารจัดการพื้นฐานของโรงเรียน ของครู ของเด็กในโรงเรียนนำมาใช้เป็นรูปแบบของโครงการบ้าน วัด โรงเรียน (บวร.) เป็นจิตอาสา (บวร.) ต้องใช้รูปแบบคือ วัด บ้าน และโรงเรียน ต้องมีความร่วมมือกัน แม้กระทั่งบุคลากรของเราต้องเข้าร่วมโดยใช้รูปแบบการรวมกลุ่มเป็นจิตอาสาเป็นอารยธรรม เพราะทางวัดนี้เน้นอาศัยความสามัคคีความเข้าใจอันดีต่อกันเป็นหลัก ไม่ได้ใช้อำนาจเข้าว่าเป็นคำสั่ง แต่เราจะใช้ความเป็นหน้าที่ที่ชุมชนเราจะต้องมีการช่วยกันในระบบเรียกว่า บ้าน วัด โรงเรียน (บวร.) เพราะว่าตอนนี้ใช้มานานแล้วและได้ผลลัพธ์ที่ดี” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.30 น.)

สรุปได้ว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจปัญหาสำคัญของวัด ไม่ว่าจะด้วยวิธีการแสดงความคิดเห็น การตรวจสอบการทำงานของวัด การทำประชาพิจารณ์ การร่วมลงประชามติ หรืออื่น ๆ ที่เปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม อีกนัยหนึ่ง การบริหารจัดการวัดจำเป็นต้องนำหลักธรรมเข้ามามีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการนำเอาหลักอริยสัจ 4 หลักพรหมวิหาร ซึ่งประกอบไปด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

เข้ามาบริหารจัดการวัดให้มีความเป็นกลางมากยิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปแนวทางในการบริหารจัดการวัดในด้านหลักการมีส่วนร่วม ได้ดังภาพที่ 4.3

ภาพที่ 4.3 แนวทางในการบริหารจัดการวัดในด้านหลักการมีส่วนร่วม

4.4.4 แนวทางการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการวัด

4.4.4.1 แนวทางการแก้ปัญหาด้านการจัดการบริหารวัด

ผลการวิเคราะห์และแยกประเด็นแนวทางการแก้ปัญหาด้านการจัดการบริหารวัด สภาพปัญหาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ออกเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์ ได้ดังนี้

“ในการบริหารกิจการวัดพระสังฆาธิการหรือเจ้าอาวาสควรมีการกระจายงานเพื่อสร้างพลังพอในการสร้างงานได้ทุกด้าน ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานได้ง่ายยิ่งขึ้น ปลุกฝังให้สมาชิกในวัดมีแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม และประชาชนมีจิตสำนึกถึงความเป็นเจ้าของพระศาสนาและวัด การทຸ່ມเทเพื่อการพัฒนาวัดและชุมชนจึงเต็มที่ยิ่งขึ้น” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“ผู้บริหารจัดการวัดควรสนับสนุนส่งเสริมให้จัดกิจกรรมที่ให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงหลักธรรมคำสั่งสอน เน้นการสร้างวัดมากกว่าการสร้างคน และประชาชนไม่มีเวลาในการจัด

กิจกรรมระหว่างวัดและชุมชน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 08.30 น.)

“เจ้าอาวาสและผู้บริหารวัด ควรมีวิสัยทัศน์ มีเป้าหมายวัตถุประสงค์ และแผนงานในการบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม สามารถปฏิบัติงานได้จริง การบริหารจัดการวัดที่ชัดเจน การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสควรให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษา วางแผน และกำหนดวัตถุประสงค์ การพัฒนาวัดอย่างเป็นรูปธรรม และควรมีการประสานงานระหว่าง วัด บ้าน และชุมชนเพื่อสร้างสายสัมพันธ์และสร้างความเข้มแข็งให้วัดและชุมชน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

“เจ้าอาวาสผู้บริหารจัดการวัดควรศึกษาใช้คนหรือบุคลากรให้ถูกและเหมาะสมกับงาน จึงทำให้งานบริหารจัดการวัดเพิ่มประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 12.30 น.)

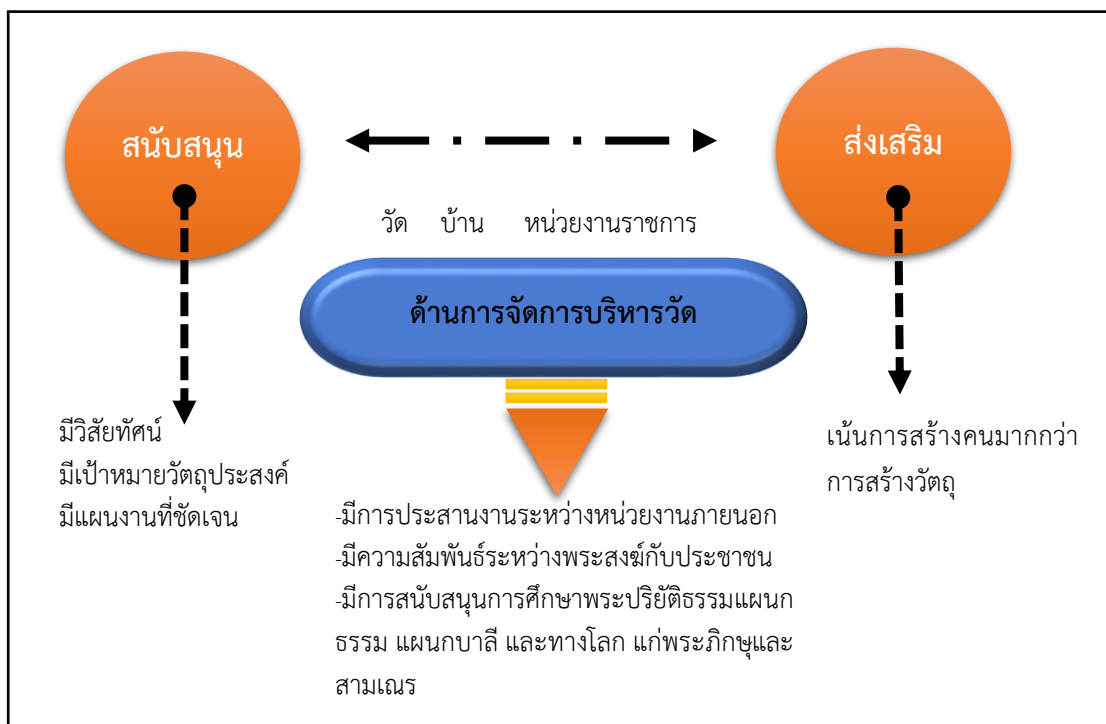
“เจ้าอาวาสหรือผู้บริหารจัดการวัดควรมีความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนที่เอื้อเพื่อสมบูรณ์ตามหลักการที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และพระสงฆ์ควรศึกษาหลักธรรมและเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนนำไปใช้ให้ถูกทาง สามารถพัฒนาสังคมและพระพุทธศาสนาให้มีความดียิ่งขึ้น” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.30 น.)

“วัดควรมีการปรับปรุงแนวคิดค่านิยมที่ดั่งามเหมาะสมเพื่อรองรับกับคนทุกเพศทุกวัยที่เข้ามาใช้บริการในวัด โดยยึดหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตนทำให้ออกเกิดศรัทธาต่อประชาชน ทั้งทางวัตถุและจิตใจควรคู่กันไปอย่างเหมาะสม” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

“เจ้าอาวาสควรให้การสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลี และทางโลก แก่พระภิกษุและสามเณร อย่างเต็มความสามารถ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

สรุปได้ว่า แนวทางการแก้ปัญหาด้านการจัดการบริหารวัด พบว่า วัด เป็นศูนย์รวมด้านจิตใจของประชาชน มีการจัดกิจกรรมในลักษณะของการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและประเพณีไทยให้คงอยู่ชั่วลูกหลานและมีการประสานงานร่วมกันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน/ชุมชน ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมอาศัยชาวบ้าน สถานศึกษาและชุมชนในการร่วมกันจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง และมีอุปสรรค คือ วันและเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งไม่เหมาะสมทำให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งมากบ้างน้อยบ้าง บางกิจกรรมต้องอาศัยระยะเวลานานและงบประมาณที่สูง บางกิจกรรมขาดจุดสนใจไม่สามารถดึงดูดความต้องการของคนในพื้นที่ และแนวคิดหรือนโยบายในการบริหารจัดการวัด เพื่อรองรับการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่แนวทางในการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสม และพร้อมที่

พัฒนาไปสู่การเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนอย่างจริงจังต่อไป ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปแนวทางการแก้ปัญหาด้านการจัดการบริหารวัด ได้ดังภาพที่ 4.4

ภาพที่ 4.4 แนวทางการแก้ปัญหาด้านการจัดการบริหารวัด

4.4.4.2 แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านผู้นำองค์กรในการบริหารจัดการวัด

ผลการวิเคราะห์และแยกประเด็นแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านผู้นำองค์กรในการบริหารจัดการวัด สภาพปัญหาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ออกเป็นประเด็นหลัก ๆ ได้ดังนี้

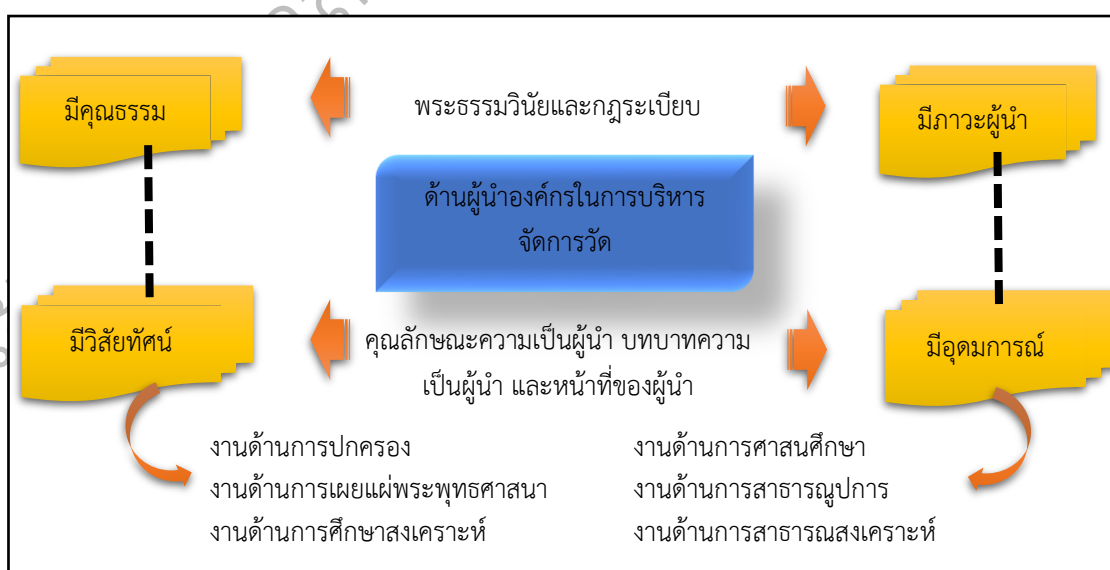
“ผู้นำในระดับวัดต้องมีคุณธรรมและมีภาวะผู้นำเป็นที่ต้องการเสมอ ควรบริหารจัดการวัดโดยยึดหลักการตามพระธรรมวินัยและกฎระเบียบที่เหมาะสมตรงกับวัดและชุมชน ต้องดูแลรวาواسมิให้มีบทบาทมาควบคุมการบริหารจัดการกิจการของวัดทั้งหมด และสร้างภาพลักษณ์ของวัดและพระสงฆ์ให้ดียิ่งขึ้น” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“แนวทางการแก้ไขโดยการนำของเจ้าอาวาสได้มีการฝึกพระวิทยากรหรือพระโฆษกและมัคนายกให้ขึ้นมาเป็นผู้นำบุญ ผู้แนะนำทางบุญสามารถเทศน์สั่งสอน ผู้ประสานงานติดต่อระหว่างวัดกับชาวบ้านในกิจการต่าง ๆ ของวัดหรือผู้เป็นหัวหน้าในพิธีทำบุญภายในวัดได้” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

“ผู้นำหรือผู้บริหารจัดการกิจการในระดับวัดควรเพิ่มศักยภาพและมีวิสัยทัศน์ และผู้นำแบบแผนตลอดองค์ความรู้ทั้งคุณลักษณะความเป็นผู้นำ บทบาทความเป็นผู้นำ และหน้าที่ของผู้นำในการบริหารจัดการวัดให้มีความมั่นคงและมีประสิทธิภาพดีพอกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกยุคปัจจุบัน” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.00 น.)

“เวลามีกิจกรรมมีอะไรต้องใช้ความสามารถของตนเอง ปัญหาเช่นว่ามีการมีงานมีกิจกรรมมีอะไรต่าง ๆ ต้องใช้ตัวเราเองเป็นแกนนำไม่ว่าจะเป็นงานอะไรก็ตาม ตัวเราเองเป็นแกนนำเพราะว่าคนเราส่วนมากแล้วถ้าเราไม่นำ มันก็ไม่มีใครตาม นี่จึงเป็นปัญหา คือ คนเรานี้เวลาที่ต้องการทำอะไรเราจะเหนื่อยปัญหาและอุปสรรคส่วนมากแล้ว ที่วัดนี้ไม่ค่อยจะมีอุปสรรคเท่าไร เพราะว่าการใช้เราสร้างความศรัทธาไว้แต่เบื้องต้น มีความสามัคคีกันก็มีมา ไม่ค่อยมีอุปสรรคเท่าไรนัก ในด้านบุคลากรภายในวัดภิกษุ สามเณรมีไม่ค่อยมากเท่าไร เลยไม่ค่อยมีอุปสรรคมากนัก” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C3, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 13.30 น.)

สรุปได้ว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านผู้นำองค์กรในการบริหารจัดการวัดนั้น เจ้าอาวาสถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาวัด จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันนี้นั้นงานด้านต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ประกอบด้วยงานด้านการปกครอง งานด้านการศึกษา งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา งานด้านการสาธารณูปการ งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ และงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น เป็นงานที่เจ้าอาวาสทุกรูปจะต้องปฏิบัติ หรือส่งเสริมงานทุกด้านให้ประสบผลสำเร็จ มีผลงานเป็นที่ประจักษ์สู่สาธารณชน ผลที่ได้จากการพัฒนาดังกล่าวจะเกิดประโยชน์ ทั้งคณะสงฆ์และประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง โดยงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน มีแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อนำมาสู่การเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านผู้นำองค์กรในการบริหารจัดการวัด ได้ดังภาพที่ 4.5

ภาพที่ 4.5 แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านผู้นำองค์กรในการบริหารจัดการวัด

4.4.4.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด

ผลการวิเคราะห์และแยกประเด็นแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด สภาพปัญหาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ออกเป็นประเด็นจากการสัมภาษณ์ ได้ดังนี้

“วัดควรสร้างทรัพยากรอันมีคุณค่าและคุณภาพและสนับสนุนบุคลากรที่จะมาช่วยในการดูแลบริหารจัดการวัดและขับเคลื่อนกิจการในวัดที่มีความรู้ความเข้าใจมีศักยภาพ เสียสละให้แก่วัดและงานคณะสงฆ์ ตลอดจนงานพระพุทธศาสนาทั้งพระภิกษุและสามเณรตลอดจนญาติให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

“วัดต้องให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาพระเณรอันเป็นบุคลากรติดยาเสพติดและอบายมุขต่าง ๆ สร้างความมั่นใจว่าวัดเป็นสถานที่ปลอดยาเสพติดและเป็นที่ยึดมั่นคุณธรรมและสิ่งดีงาม” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B1, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 08.30 น.)

สรุปได้ว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด พบว่า เป้าหมายในการพัฒนาวัด คือ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งการพัฒนาจะบรรลุสู่เป้าหมายได้นั้นวัดควรจะดำเนินการในสิ่งต่อไปนี้คือ (1) จัดและพัฒนากิจกรรมของวัดให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนหรือชาวบ้านโดยรอบวัดให้มากที่สุด (2) จัดการปกครองพระภิกษุสามเณรในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ส่งเสริมคนรอบวัดหรือคนในชุมชนนั้นให้มาบวชเรียน ศึกษาพระธรรมวินัยที่วัดให้มากที่สุด (3) จัดการพัฒนาบริเวณอาคาร สถานที่ เสนาสนะของวัดให้สะอาดเรียบร้อย ร่มรื่น เหมาะสมกับสภาพความต้องการและความจำเป็นให้มากที่สุด (4) บุคลากรมีศักยภาพสูง สามารถจัดโครงการต่าง ๆ ได้แบบครบวงจร (5) ส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณรในระดับสูงทั้งทางโลกและทางธรรม (6) สร้างแรงจูงใจให้แก่พระภิกษุสามเณรด้วยการสนับสนุนค่านิยมที่ดีและสวัสดิการที่ดี และ (7) เจ้าอาวาสเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมเอง เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด ได้ดังภาพที่ 4.6

ภาพที่ 4.6 แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด

4.4.4.4 แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณในการบริหารจัดการวัด

ผลการวิเคราะห์และแยกประเด็นแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณในการบริหารจัดการวัด สภาพปัญหาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ออกเป็นประเด็นจากการสัมภาษณ์ ได้ดังนี้

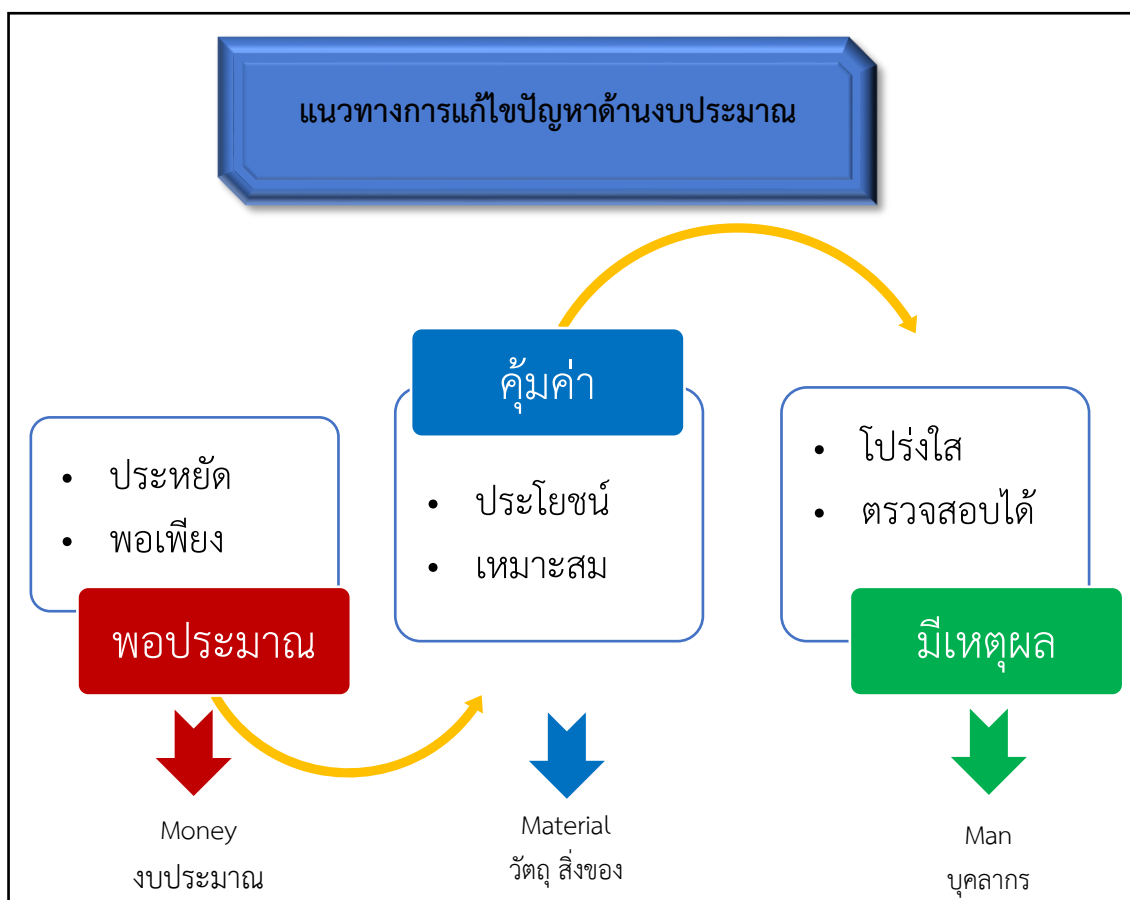
“วัดควรมีการวางแผนดูแลระบบการใช้จ่ายงบประมาณรายได้ในการบริหารจัดการวัดอย่างเหมาะสมพอเพียงแบบประโยชน์สูง ประหยัดสุด และการใช้จ่ายงบประมาณวัดควรมุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์ต่อวัดและพระพุทธศาสนาเสมอ” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2566 เวลา 09.00 น.)

“ผู้บริหารวัดใช้งบประมาณของวัดไปในทางโปร่งใสตรวจสอบได้และถูกต้อง เหมาะกับวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาวัด ทำนุบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาให้มั่นคงต่อไป” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ C2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

“วัดควรวางระบบสร้างความรู้ความเข้าใจในการจัดประโยชน์ในทรัพย์สินของวัดกับไวยาวัจกรในเรื่องการเก็บผลประโยชน์ด้านต่าง ๆ ของวัดอย่างถูกต้อง เพื่อรักษาประโยชน์กับวัดมากที่สุด” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ B2, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2566 เวลา 10.30 น.)

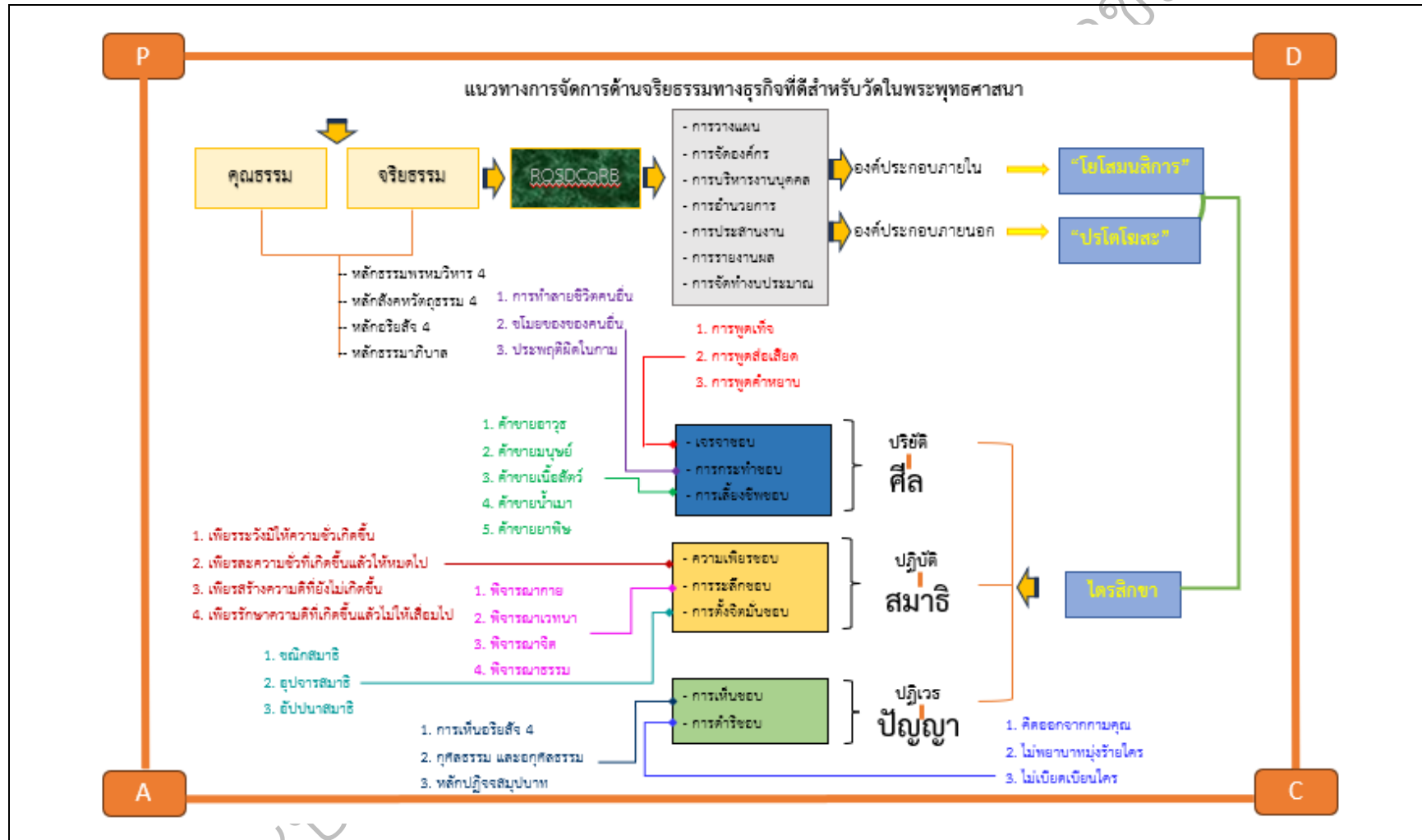
“วัดควรมีการเขียนโครงการเพื่อการขอการจัดสรรอุดหนุนงบประมาณจากภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวัดและคณะสงฆ์ให้ถูกต้อง และหมั่นติดตามอยู่เสมอทันเหตุการณ์” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ A4, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เวลา 15.30 น.)

สรุปได้ว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณในการบริหารจัดการวัดนั้น การบริหารจัดการองค์การใด จุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ที่ต้องการให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลอยู่เสมอ ทั้งนี้ ย่อมจะต้องอาศัยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ คน หรือ บุคลากร (Man) เงินหรืองบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) การจัดการหรือเทคนิคในการบริหาร (Management) องค์ประกอบ ทั้ง 4 ประการ มีความสำคัญมาก แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการองค์การ คือ คนหรือบุคลากรในการบริหารจัดการ ซึ่งในองค์การทางศาสนา เช่นกัน วัดจะเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ร่มรื่น เป็นที่ศรัทธาและอำนวยประโยชน์แก่ชุมชนมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับคน บรรดาสิ่งก่อสร้าง โบสถ์วิหาร ลานเจดีย์ ศาลาการเปรียญ วัสดุอุปกรณ์และการเงิน จะมีความสมบูรณ์เพียงใด จะไม่มีความหมาย ถ้าบุคลากรเหล่านั้นไม่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณได้ดังภาพที่ 4.7

ภาพที่ 4.7 แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณ

4.5 สรุปแนวทางการจัดการด้านจริยธรรมทางธุรกิจที่ดีสำหรับวัดในพระพุทธศาสนา

ภาพที่ 4.8 แนวทางการจัดการด้านจริยธรรมทางธุรกิจที่ดีสำหรับวัดในพระพุทธศาสนา

จากภาพที่ 4.8 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากวิจัยแนวทางการจัดการด้านจริยธรรมทางธุรกิจที่ดีสำหรับวัดในพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่า แนวทางการจัดการด้านจริยธรรมทางธุรกิจที่ดีสำหรับวัดในพระพุทธศาสนา หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาถือเป็นหลักสำคัญในการบริหารจัดการวัด เนื่องด้วยพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาส จำเป็นต้องนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ในการบริหารจัดการวัด เช่น หลักธรรมพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุธรรม 4 หลักอริยสัจ 4 และหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย 4 ตัวแปร 4 หลัก โดยส่วนมากเจ้าอาวาสทุกวัดที่ผู้วิจัยไปสัมภาษณ์จะกล่าวถึงหลักธรรมเหล่านี้ค่อนข้างมาก ซึ่งในกระบวนการบริหารวัดของเจ้าอาวาส วัดจะมีหลักการบริหารตามกระบวนการของ “POSDCoRB” ซึ่งเชื่อมโยงไปหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นประเด็นหลักที่มีลักษณะที่เด่น ๆ และใช้เป็นทฤษฎีทางการบริหารจัดการ กล่าวคือ

การบริหารวัดเจ้าอาวาสทุกวัดควรที่จะรู้จักในรูปของอักษรย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDCoRB” ประกอบด้วย

(1) P = Planning หมายถึง การวางแผนล่วงหน้าว่าองค์กรจะต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

(2) O = Organizing หมายถึง การจัดองค์กร การกำหนดโครงสร้าง การแบ่งส่วนงาน การจัดสายการบังคับบัญชา และการกำหนดตำแหน่งหน้าที่

(3) S = Staffing หมายถึง การบริหารงานบุคคล ได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนา การสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน การประเมินผลงาน การพิจารณาความดีความชอบ การให้สวัสดิการ และการให้พ้นจากงาน

(4) D = Directing หมายถึง การอำนวยการการตัดสินใจการวินิจฉัยสั่งการและการควบคุมบังคับบัญชา

(5) Co = Co-ordinating หมายถึง การประสานงานเพื่อให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินการไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

(6) R = Reporting หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานขององค์กร เพื่อให้สมาชิกขององค์กรทราบความก้าวหน้าของการดำเนินงาน

(7) B = Budgeting หรือการจัดทำงบประมาณ หมายถึง การทำโครงการจัดสรรงบประมาณ การทำบัญชีและการควบคุมค่าใช้จ่ายให้รอบคอบรัดกุมและตรวจสอบได้

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารนี้ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารวัดในรูปแบบใดก็ตาม ต้องมีการบริหารงานในการบริหารจัดการวัด ทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านหลักการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารเพื่อพัฒนาวัดให้บุคลากรในองค์กรวัดให้มีความรู้ความเข้าใจ ความคิด และทัศนคติที่ดีตามหลักไตรสิกขา คือ

(1) ผู้ที่ศึกษาตามกระบวนการศึกษาของหลักไตรสิกขา ต้องฝึกปฏิบัติเพื่ออบรมตนด้วยตนเอง

(2) เรื่องของ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นระบบการที่สามารถละสิ่งที่ควรละและเจริญสิ่งที่ควรเจริญ

(3) การฝึกหัดอบรมตนตามหลักของไตรสิกขา เป็นการฝึกอบรมตนที่เป็นขั้นตอน สืบเนื่องเริ่มจากรูปธรรมไปหานามธรรม เริ่มจากสิ่งที่ย่างไปสู่สิ่งที่ยาก และผู้ที่เรียนได้สำเร็จต้องเป็นผู้ที่มีปัญญา และใช้ปัญญาจนได้รับปริญญา 3 คือ ญาติปริญา การกำหนดรู้สภาวะลักษณะ ตีรณปริญา

การกำหนดรู้สามัญลักษณะ และปหานปริญญา การกำหนดรู้ด้วยการละความยึดติดในสิ่งทั้งหลาย เหล่านั้นเสียได้โดยสิ้นเชิง

(4) การฝึกหัดอบรมตนตามหลักไตรสิกขานั้น เป็นการพัฒนามนุษย์ทางร่างกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นการพัฒนาที่กว้างและลึกมากกว่าการศึกษาที่เราเข้าใจ โดยทั่ว ๆ ไป เพราะเป็นการฝึกหัดอบรมเพื่อรู้ รู้เพื่อรู้ลึก รู้ลึกเพื่ออยากจะต่อสู้ ต่อสู้เพื่ออิสรภาพ อิสรภาพที่หลุดพ้นจากความทุกข์และความชั่ว อิสรภาพของวิญญูณมนุษย์ คือ สันติ ความสงบเย็น

(5) การฝึกอบรมตามหลักไตรสิกขา เป็นการบริหารจัดการวัดที่มีลักษณะบูรณาการ เพราะองค์ประกอบทุกองค์ประกอบ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นวิธีการประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรลุ จุดประสงค์สูงสุด มีลักษณะที่ผสมกลมกลืนอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน

ดังนั้น การบริหารจัดการวัด จึงมีความสำคัญต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติอย่างมาก ซึ่งมีมา ต่ออดีตเป็นเวลายาวนาน ความผูกพันระหว่างคน/ชุมชนกับวัดเกี่ยวข้องกัน และสังคมมีความสัมพันธ์ กันตั้งแต่ช่วงวัยแรกและช่วงสุดท้ายของชีวิต กิจกรรมภายในวัดมีความหลากหลาย เป็นสถานที่ให้ พุทธศาสนิกชนเข้ามาทำบุญและประกอบศาสนกิจต่าง ๆ จนถึงการเป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งนันทนาการ ศูนย์กลางการเรียนรู้การพัฒนา การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน กิจกรรมที่ มีการดำเนินการในวัดมีความหลากหลาย ได้แก่ การทำบุญ ทำทาน ในรูปแบบต่าง ๆ การประกอบ พิธีกรรมทางศาสนา งานศพ งานบวช งานแต่งงาน งานวันเกิด ฯลฯ การเช่าหาวัตถุมงคล การจัดงาน นันทนาการในรูปแบบต่าง ๆ (งานวัด) เป็นต้น